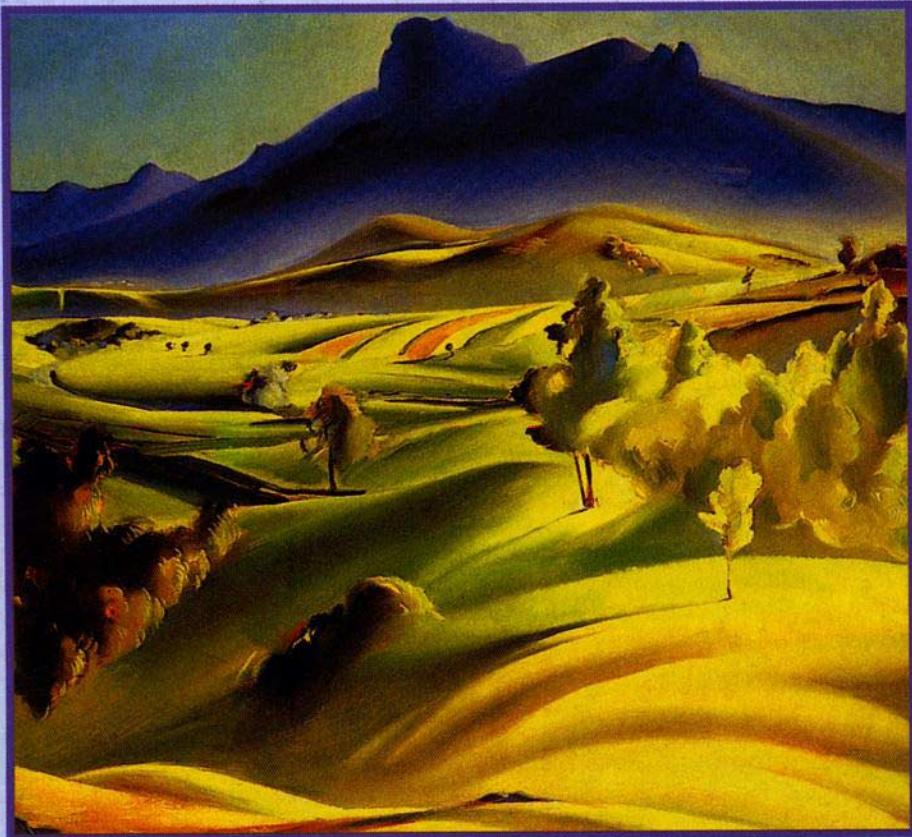

HRVATSKI PLANINAR

1898 - 1998

GODIŠTE 90

SVIBANJ
1998

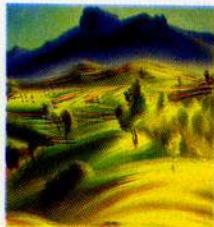
HRVATSKI PLANINAR

Svibanj 1998
May 1998

BROJ 5
NUMBER 5

GODIŠTE 90
VOLUME 90

SADRŽAJ

slika na naslovniči:
Klek (ulje na platnu)
Vladimir Varlaj, 1928

Prof. dr. Željko Poljak: Stoljetnica "Hrvatskog planinara"	129
Prof. dr. Željko Poljak: Hrvatski planinarski časopisi	132
Alan Čaplar: Listajući "Hrvatski planinar"	135
Prof. Krunoslav Milas: S požutjelih stranica	138
Dr. Srećko Božićević: Po šipili "Vražić" kod Barilovića nekada i sada ...	142
Darko Berljak: Deset najljepših dana u planinama	145
Vlado Božić: Hrvatski speleološki dubinski rekordi	152
Prof. dr. Željko Poljak: Biološko-filosofski pogled na planinarstvo	156
Zvonko Muža: Novi uzlet orientacije u Hrvatskoj	158
Ivan Pahernik: Humor	160

Ovaj jubilarni broj, s pretiskom "Hrvatskog planinara" broj 1 od 1. lipnja 1898. godine, može se dobiti po cijeni od 10 kuna

POZIV NA SVEČANOST

**U srijedu 3. lipnja u 18 sati, u
Velikoj dvorani Starogradske
vijećnice, Ćirilometodska ul. broj 5
(Gornji grad), svečano se
obilježava stoljetnica prvega broja
"Hrvatskog planinara".
Izlaganje uz dijapositive i kratki
umjetnički program.
Ullaz slobodan!**

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: prof. dr. Željko Poljak,
HR-10000 ZAGREB, Vlaška 12, tel i faks 01/ 48-16-558
UREDNIČKI ODBOR: Nikola Aleksić, dr. Borislav Aleraj,
Darko Berljak, dr. Srećko Božićević, ing. Vlado Božić,
Tomislav Čanić, Alan Čaplar, Jakša Kopić, prof.
Krunoslav Milas i Tomislav Pavlin

IZDAVAČ I REDAKCIJA: Hrvatski planinarski savez,
HR-10000 ZAGREB, Kozarčeva 22, tel., faks i automatska sekretarica
01/48-24-142, mobitel 098 283 709, e-mail adresa: hps@zg.tel.hr

NASLOVNA STRANA I LOGOTIP: Senaid Serdarević Seno
GRAFIČKI UREDNIK: Senaid Serdarević Seno

UNOS I KOMPјUTORSKA OBRADA: Art Forma i
MGM studio NOVEL

TISAK: Štamparija "Spiridion Brusina",
vl. Danica i Ante Pelivan, Lomnica Donja, Velika Gorica

SURADNJA. Članke treba slati tipkane s proredom među recima, sa što
većim izborom ilustracija (fotografija, dijapositiva, crteža, skica).
Ilustracije se vraćaju autorima

Izlazi u dvanaest brojeva godišnje (za srpanj i kolovoz kao dvobroj).
Preplata za 1998. godinu je 100 kuna (za inozemstvo 50 DEM), a uplaćuje na žiro račun izdavača broj 30102-678-5535.
Devizne uplate na broj: SWIFT- ZABA-HR XX 25731-3253236. Važno! Na uplatnici treba u rubrici "Poziv na broj" upisati
svoj preplatnički broj (ne JMBG), jer banka izdavača ne javlja ime uplatitelja nego samo taj broj. On se nalazi uz adresu na
omotu svakoga dostavljenog primjera. Umjesto toga može se uredništvu poslati fotokopiju uplatnice ili drugi primjerak
"Posebne uplatnice". Tako će postupiti i novi preplatnici koji još nemaju preplatnički broj

Tiskanje časopisa omogućuje donacijama Tvornica boja "Chromos" Samobor

Na temelju mišljenja Ministarstva prosvjete (612-10/92-01 187 ur. br. 532-03-1/7-92/9201 od 16. 3. 1992.) ovaj se časopis
preporuča kao neobavezno štivo u školama.

STOLJETNICA 1898-1998. "HRVATSKOG PLANINARA"

Prof. dr. ŽELJKO POLJAK, Zagreb

Sredinom prošloga stoljeća počelo se Europom širiti zanimanje za nepristupačne alpske vrhove. Početnom godinom organiziranoga planinarstva smatra se 1857. kada je u Londonu osnovan Alpine Club. Godine 1865. odjeknulo je svjetom dramatično prvo osvajanje stjenovitog Matterhorna (4477 m) na talijansko-švicarskoj granici (E. Whymper s drugovima) i tada se i u alpskim zemljama počinju osnivati planinarska društva. Zanimljivo je da je ova kulturna tekovina Zapada ubrzo prodrala i Hrvatsku i već je 1874. osnovano u Zagrebu Hrvatsko planinsko društvo (HPD).

Premda Hrvatska nema visokih planina, zanimljivo je da su Hrvati deveti narod na svijetu s planinarskom organizacijom. Osnivali su je iste godine kada i Francuzi, planinarska svjetska velesila. U HPD-u su se okupili najugledniji znanstvenici toga doba sa ciljem da prouče i uživaju u dotad slabo poznatim hrvatskim planinama.

Na godišnjoj skupštini HPD-a 23. travnja 1898. g. predložio je književnik i filozof prof. dr. Franjo Marković u ime odbora rezoluciju o zadacima HPD-a u kojoj pod brojem 8. stoji: "Da, u prilog trajnom pobudjivanju mara za planinarstvo i njegove svrhe, izradi osnovu i priredi gradju za izdavanje društvenog lista te mu navlastito iz kruga hrvatskih profesora i učitelja prirodnih nauka pribavi što više stalnih suradnika".

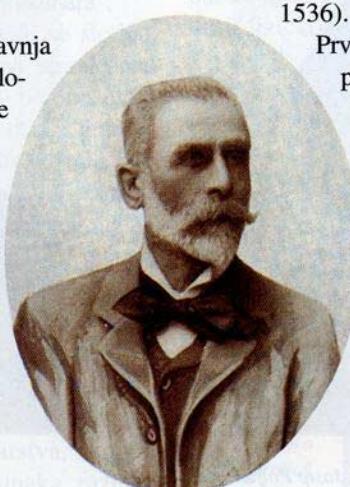
Nije prošlo ni dva mjeseca, i 1. lipnja te godine - dakle, prije ravno

Dragutin Hirc

stotinu godina - tiskan je prvi broj mjeseca pod naslovom "Hrvatski planinar" (HP). Posebno valja istaknuti da je to najstariji časopis u hrvatskoj periodici koji još uvijek izlazi pod istim naslovom i s istim programom kao i prvi broj. Ujedno je to i naš najstariji časopis iz područja fizičke kulture i jedan od najstarijih planinarskih časopisa u svijetu.

Kad je Međunarodna planinarska unija (UIAA) skupljala podatke za svjetski katalog planinarskih glasila, vratila nam je upitnik što smo ga mi popunili s nevjericom i pitanjem nije li ta 1898. godina možda slučajna pogreška, pa smo im poslali preslik naslovnice prvog broja da ih u to uvjerimo. Svet je teško uvjeriti i u to da je prvu planinarsku knjigu na svijetu, pjesničko djelo nadahnuto planinama, napisao jedan Hrvat ("Planine" Petra Zoranića Ninjanina, 1536).

Vjekoslav Novotni

Prvi broj HP-a izašao je u tisuću (!) primjeraka, na 16 stranica, s ovim programskim smjernicama: "Prema svrsi Družtva, donašati će HP opise naših gora i planina, opisati lazne (tako su tada nazivali uspone) na visoke bregove i vrhove, a naročito izticati vidike i po tome upozorivati na krasote naše drage domovine (...) neće se zaustaviti na površini gore i planine, već će zirnuti i u njenu utrobu, opisujući šipile sa sigom, šipile-ledenice i snježnice. Iz ustiju naših gorštaka prikupljati će nazine prirodopisne,

hydro i orografske; on će pomoći svojih suradnika ispravljati krive nazine (...) svratit će svoju pozornost flori i fauni (...) pribirati planinarsku građu (...) nastojati da svojim radom obogaćuje duh užvišenim idejama, da razvija žarki patriotizam..." i tako dalje.

Sve su to smjernice koje bez ikakve dvojbe možemo i danas potpisati. A tako je HP i djelovao, a djeluje još i danas, obogaćen novim sadržajima. Spomenimo samo književno stvaraštvo, uglavnom putopisnog sadržaja, zatim objavljivanje ekspedičijskih izvještaja, iznošenje znanstvenih nalaza planinara speleologa, njegovanje planinarske fotografije, dugogodišnje rubrike Zaštita prirode, Orientacijski sport, Sportsko penjanje, Gorska služba spašavanja itd.

Do danas je izašlo 90 godišta. Dakle, ukupno je bilo 11 godina prekida. Nakon prvih 12 godišta, zbog izdavačkih poteškoća izlazi od 1910. do 1913. na stranicama mjeseca "Vjenac" pod naslovom Planinarski vjesnik (godište 13-16).

"Vjenac" je izlazio kao prilog dnevniku "Obzor" pod uredništvom Vladimira Lunačeka, ali je stvarni urednik Planinarskog vjesnika zapravo Josip Pasarić, iako to ne stoji u impremu. Godine 1914. izlazi sedam brojeva Hrvatskog planinara i zatim nastaje prekid do 1922.

Drugi prekid nastaje sredinom 1944. zbog ratnih neprilika. Godine 1949. nastavio je objavljivanje časopisa Hrvatski planinarski savez, ali je morao pristati na izostavljanje pridjeva "hrvatski". Pod imenom "Naše planine" časopis je izlazio do travnja 1991. Od 1967. do 1981. "Naše planine" su zajedničko glasilo Planinarskog saveza Hrvatske i Planinarskog saveza BiH. Nakon osamostaljenja

Hrvatske 1991. časopis opet nosi staro tradicionalno ime "Hrvatski planinar". Časopis je do 1954. izlazio kao mjesecačnik, zatim do konca 1994. uglavnom kao dvomjesečnik, a od 1995. opet kao mjesecačnik. Danas ta bogato ilustrirana revija izlazi u 12 brojeva godišnje, na ukupno 350 stranica. Dosad je izašlo 733 sveska (brojeva

Josip
Pasarić

Josip Poljak

Ante Cividini

ili dvobroja) na ukupno 24.300 stranica! Dakle, po volumenu cijela planinarska biblioteka.

Sadržaj časopisa uvelike su obilježili njihovi urednici, svaki sa svojom vizijom i programom. Većina od njih bili su ugledni znanstvenici, književnici ili prosvjetni djelatnici. To su bili redom ovi ljudi:

- 1. Dragutin Hirc, prirodoslovac (1898-1903)**
- 2. Vjekoslav Novotni, profesor (1904-1909)**
- 3. Josip Pasarić, profesor (1910-1913 i 1929-1933)**
- 4. Dr. Josip Poljak, geolog (1914. i 1922-1929)**
- 5. Ante Cividini, profesor (1934)**
- 6. Prof. dr. Fran Kušan, botaničar (1935-1939)**
- 7. Ivan Rengjeo, profesor (1940-1944)**
- 8. Petar Lučić Roki, finansijski činovnik (1949-1958)**
- 9. Prof. dr. Željko Poljak, liječnik (1959-1998)**

Časopis je odigrao veliku ulogu ne samo u razvitku hrvatskog planinarstva, ekspedicionalizma i speleologije, nego i u promicanju planinarske književnosti. U nas je malo poznato da je ta vrst književnosti, inače najsrodnija putopisnoj književnosti, vrlo razvijena i cijenjena u alpskih naroda. Na njezino postojanje i u nas šira je javnost upozorena tek 1994. godine antologijom "Hrvatska planinarska književnost" (s biografskim

lesikonom stotinjak autora), u kojoj oko polovina gradiva potječe sa stranica "Hrvatskog planinara".

U proteklih se stotinu godina na stranicama časopisa perom okušalo na tisuće autora. Mnogi su od njih bili književnici ili znanstvenici velikog ugleda, obogativši planinarnstvo vrlo vrijednim prilozima. Boljem poznavanju bogatstva pisane planinarske riječi u proteklom vremenu poslužit će i "Bibliografija 1898-1975" koja je u časopisu objavljena 1975. g. i koja još i danas služi kao koristan arhiv ne samo za povijest hrvatskog planinarstva, nego i kao izvor za pisanje stručnih članaka raznih prirodoslovnih i povjesnih disciplina.

Ivan Rengjeo

Fran
Kušan

Petar
Lučić
Roki

"Hrvatski planinar" je u proteklih stotinu godina zacrtao neizbrisivu brazdu u hrvatskoj kulturi, fizičkoj kulturi i znanosti.

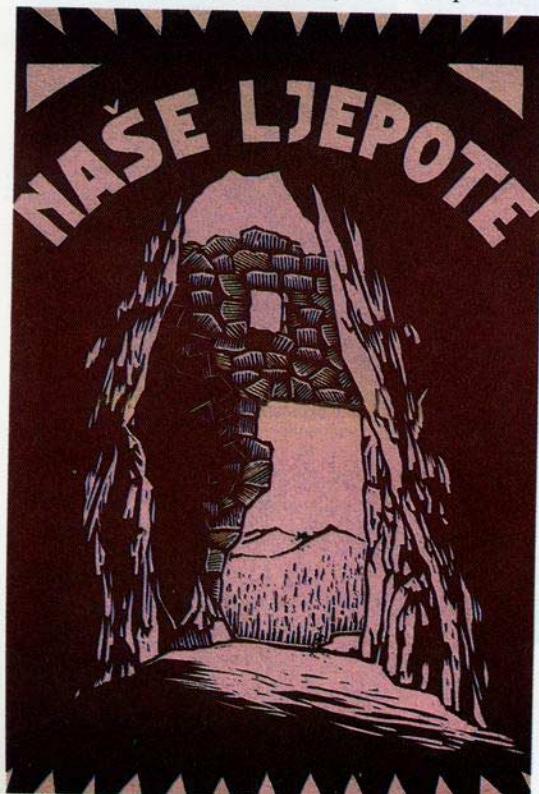
Željko
Poljak

HRVATSKI PLANINARSKI ČASOPISI

Dr. ŽELJKO POLJAK, Zagreb

Rijetko koja djelatnost toliko teži objavljivanju svojih misaonih produkata tiskom kao planinarstvo. O uzrocima te pojave mogla bi se napisati posebna studija, ali je pitanje bi li ona mogla dati sveobuhvatan odgovor. U ovom prikazu ograničićemo se na mali segment te pojave, na planinarsku periodiku u Hrvatskoj, smatrajući da će i to biti dosta dobro ilustracija doprinosa što su ga naši planinari dali hrvatskoj kulturi, posebno

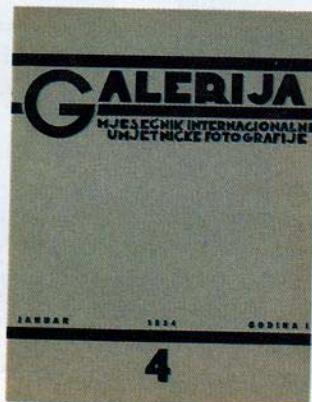
književnosti. Vidjet ćemo da se u toj, naoko uskoj temi krije pravo bogatstvo pisane riječi, s vrlo starom i razvijenom tradicijom još iz prošloga stoljeća. Ovu kratku povjesnu skicu periodizirat ćemo u tri razdoblja, prilično jasno omeđena s dva svjetska rata.

Prije prvog svjetskog rata

Prvi hrvatski planinarski časopis bio je "Hrvatski planinar" koji je počelo izdavati Hrvatsko planinarsko društvo (HPD) prije točno stotinu godina i čemu je posvećem ovaj broj časopisa. On je ostao trajnom duhovnom vezom hrvatskih planinara sve do naših dana. U tom razdoblju na tlu Hrvatske, u Rijeci, izlazi dvomjesečnik "Luburnia", vrlo kvalitetan časopis, na talijanskom jeziku. Od 1902. izlazio je kao glasilo Cluba Alpino Fiumano (CAF; Riječki planinarski klub), a nakon talijanske okupacije Rijeke nastavlja izlaziti pod istim naslovom do 1930., ali kao glasilo riječke sekcije Cluba Alpino Italiano (CAI). Naime, CAF je tada izgubio samostalnost i postao riječka sekcija CAI. Najduže mu je bio urednik Guido Depoli. Očito je Rijeka početkom stoljeća bila jako planinarsko središte jer je u njoj 1910. PD "Carsia" počelo objavljivati svoj godišnjak Cronaca della Società Alpina "Carsia" koji je izlazio do 1935, također na talijanskom jeziku.

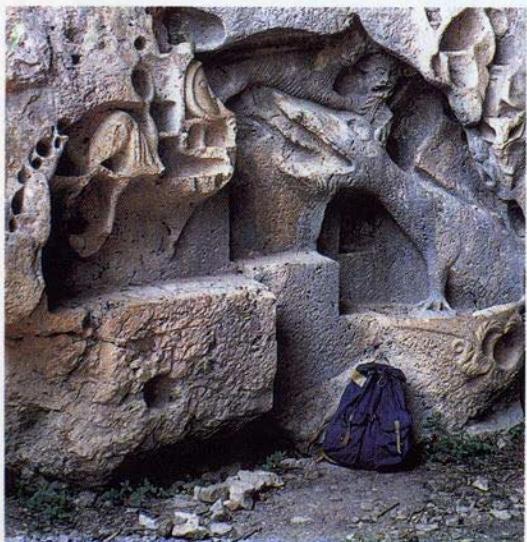
Između dva rata

I u ovom razdoblju vodeći je časopis HPD-ov "Hrvatski planinar", no uz njega HPD 1926. i 1927. objavljuje i "Fotografski vjesnik". Izašlo je dvadesetak brojeva, a urednik im je bio dr. Josip Poljak. To je na prvi pogled neobično, no valja znati da su u to doba planinari vodili u umjetničkoj fotografiji. Tako je čak i u Ivancu Fotosek-

cija HPD-ove podružnice "Ivančica" godine 1933. i 1934. izdala šest borjeva "Galerije", časopisa za umjetničku fotografiju, pod uredništvom Otokara Hrazdire.

Od ostalih brojnih, uglavnom neuspjelih pokušaja treba svakako spomenuti tjednik "Planinarski list" što ga je s velikom ambicijom počeo izdavati novinar Vlado Horvat, poslije rata poznat kao graditelj 500 stuba na Medvednici. Toga "tjednika za planinarstvo, turizam i zimski šport", kako stoji u imprešumu, izašlo je osam brojeva. Možda se u periodiku mogu ubrojiti i planinarski kalendarji, zapravo mali džepni priručnici prilično bogata sadržaja. HTK "Sljeme" iz Zagreba tiskalo je kalendare za 1924. i 1925. godinu, a Alpinistička sekcija HPD-a za 1938. i 1939. godinu. U ovon razdoblju valja spomenuti i Reviju za propagiranje naših ljepota i širenje planinarstva "Naše ljepote" koja je izlazila u Sarajevu od 1928. do 1930. pod uredništvom Josipa Grgića. Ukupno je izašlo oko 40 lijepo ilustriranih brojeva.

speleolog

ISSN 0490-4109

1994-1995 (godiste 42/43)
ZAGREB, CROATIA

topla peca i gojaji kocij nego smrjavati

PLANINAR

1
1976

Poslige drugog svjetskog rata

Prvih nekoliko godina poslije rata režim se pričinio mačuhinski odnos prema planinarstvu. Sva su planinarska društva ukinuta i mogle su djelovati samo planinarske sekcije u tzv. fiskulturnim društvima. Tek kad su 1948. pomalo popustile ideološke predrasude o planinarstvu kao o buržoaskom produktu, započela je obnova planinarske organizacije. Godine 1948. osnovan je Hrvatski planinarski savez (HPS) koji je već iduće godine nastavio tradiciju starog HPD-a i izdavanjem časopisa. U tadašnjim političkim prilikama časopis nije više mogao nositi naslov "Hrvatski planinar" nego je preimenovan u "Naše planine" i pod tim je naslovom izlazio sve do travnja 1991, kada opet dobiva staro tradicionalno ime.

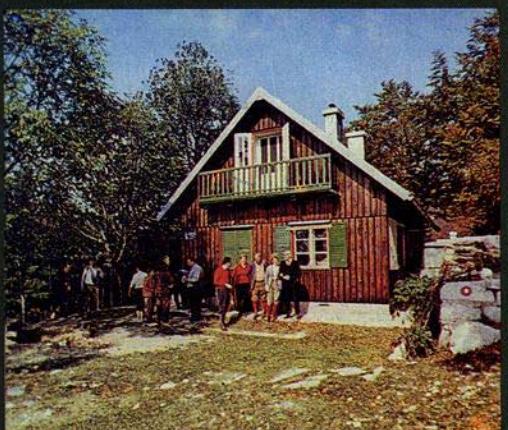
U poslijeratnom razdoblju velik je broj društava pokušao objavljivati vlastiti periodik, makar u obliku skromnoga šapirografiranog biltena. Među njima izdvojiti ćemo, zbog kvalitete i dugotrajnijeg izlaženja "OSA" (kratica od omladina, speleolozi i alpinisti), glasilo zagrebačkog PD "Željezničar", te "Izvor", glasilo PD "Novi Zagreb" (do 1996. izašlo je 115 brojeva pod uredništvom

dr. Nenada Vadića). Osim toga, izlazila su i tri prava tiskana časopisa, koji su postigli visok grafički domet i pokazali veliku upornost. Jedan od njih, "Speleolog", počeo je izlaziti 1953. kao dvomjesečnik Speleološke sekcije HPD "Željezničar", a izlazi još i danas, doduše kao godišnjak, donoseći vrijedne priloge o rezultatima speleoloških istraživanja.

Godine 1970. počelo je PD "Kamenjak" u Rijeci tiskati trimestralno "Planinarski list", koji se zapravo razvio iz Društvenih vijesti što su počele izlaziti 1962. Postigao je dobru kvalitetu i u sadržajnom i u grafičkom pogledu. Do 1994. izašlo je oko 70 brojeva (najviše pod uredništvom Stanka Vičića i Stanislava Gilića), a tada se, nažalost, ugasio zbog finansijskih poteškoća.

Treći je časopis počeo izlaziti 1976. u Varaždinu

PLANINARSKI LIST

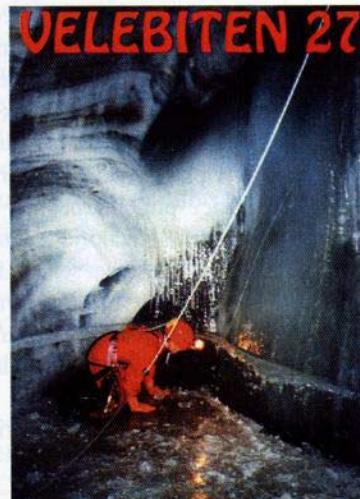
pod naslovom "Planinar" na poticaj ing. Zlatka Smerkea, a kao glasilo PD "Ravna gora". Godine 1977. preuzima ga PD "Bilo" iz Koprivnice i objavljuje trimestralno, pod uredništvom dr. Milivoja Kovačića. Godine 1980. je promijenio ime u "Bilogorski planinar". Do danas je izašlo

44 broja.

Planinarsko društvo Sveučilišta "Velebit" u Zagrebu izdaje od 1990. glasilo "Velebiten", u vrlo skromnoj nakladi i opremi, ali vrijedno sadržajem. Do sada je izašlo 27 brojeva, a glavno im obilježje daju speleolozi. Sada mu je urednica Ana Sutlović.

Godine 1995. počelo je HPD "Visočica" iz Gospića objavljivati u Zagrebu, pod uredništvom Tomislava Čanića, "Lički planinar", koji izlazi povremeno (dosad je izašlo pet brojeva).

Na kraju m o ž e m o

zaključiti da su svi spomenuti časopisi, pa i oni kraćega daha, vrijedni dokumenti naše planinarske povijesti, a "Hrvatski planinar" je uz to, svojom stalnom prisutnošću, bio i ostao stup hrvatske planinarske književnosti, književne grane koja je razvijena u svih alpskih naroda i - u Hrvata.

Listajući

"HRVATSKI PLANINAR"

ALAN ČAPLAR, Zagreb

Listajući strpljivo stotine i tisuće dosada tiskanih stranica našeg časopisa, nerijetko nailazim na zapise znanih i neznanih planinara koji me svojom ljepotom, književnim izrazom, snagom i dubinom misli, upravo oduševljavaju. Na pojedine članke se vraćam više puta, proživljavajući u vijek iznova doživljače i dojmove pisca i njegovih suputnika. A koliko sam samo puta pronašao svoja razmišljanja izrečena ljepšim rijećima ili promatra a iz druge perspektive! Dovoljno je samo upustiti se u listanje stranica vođen željom za otkrivanjem nečega novog i ljepe pog, slično kao što polazimo u planine.

Premda je ljudska misao prolazna i nepostojana, sreća je što se može zabilježiti i tako (p)ostati trajna i vječna. Samo zahvaljujući tome, danas možemo dijeliti zadovoljstvo i postati priateljem planinaru kojeg osobno ne poznajemo i koji možda godinama nije fizički živ, ali je svojom mišlju blizak razmišljanjima koja nas u tom trenutku zaokupljaju. Uvijek iznova ostajem iznenaden bogatstvom misli što izviru iz umrtvljenih slova i običnoga bijelog papira, pokazujući da planinar u planinama nije nezainteresiran prolaznik, već pažljiv promatrač sitnih detalja, misilac i, prije svega, priatelj planini.

Voden tom mišlju odabrao sam ovde neke od meni najdražih misli o pobudama, ciljevima i užicima planinarenja, već objavljene na stranicama "Hrvatskog planinara" kroz nekoliko posljednjih desetljeća, kao primjer koliko je ljubavi i lijepih misli utkano u golemo bogatstvo naše planinarske pisane riječi, kojim se mi planinari, slaveći stoljetnicu "Hrvatskog planinara", s pravom ponosimo.

Često nas ljudi pitaju: Zašto volite planine? Što vidite u tome penjući se uz strme litice, viseći nad ponorom, kad možete mirno doći s druge strane? Zar vam nije bolje sjediti kod kuće pored tople peći i grijati kosti, nego smrzavati se po

planini? Zar vam se nije ljepše šetati se po gradu, sjediti u nekoj kavani, nego pentrati se po planini kao krdo divokoza? Što je to tako jako i snažno što vas vuče u planine? Što? Zašto? Čemu? Zbog čega?

Smilja Petričević: Zašto volimo planine; NP 1980., str. 202

Što to pokreće čovjeka da izlaže život, zdravlje, udobnost, da zebe, gladuje, strahom trne? Što ga goni naprijed dok zatvara oči kraj provalije, dok pritiskivan teretom gazi bespućem, dok se s vjetrom rve na planinskoj hridi? Vidici, - ljepote svanača, - smiraj dana, - ozon u zraku, - gorsko cvijeće, - obzorje u magli, - dolina pod nogama, - ...što?

Sve to, ali ne i samo to. Ima u čovjeku - nešto što ga u vijek i svagdje tjera naprijed. Teško je kazati što je to - to nešto, jer je to niz svih faktora i svih zbivanja od bezbrojnih generacija unazad, od prve žive stanice, pa do zajednice vlastitih stanica, koje formiraju njegovu psihu i somu. U tom - nečem, sadržani su svi nagoni, inkstinkti, uvjetni i bezuvjetni refleksi, šokovi, stresovi i niz znanih i neznanih faktora kojima tako mudro barataju psiholozi.

Borislav Mikulić: Minuta šutnje, NP 1956., str. 76

Jedinstvenog odgovora nema i ne može biti jednostavno zato jer svatko ima svoje motive, ciljeve, osobni način doživljavanja svojih posjeta planini, već prema svom životnom iskustvu, intelektualnom bogatstvu, svjetonazoru.

Alan Čaplar: Ciljevi i svrha suvremenog planinarenja, HP 1996, str. 322

Netko to razumije i razlučuje, netko to voli i gleda drugim očima. Za nekoga je bijelo stjenje radost, za nekoga sasvim obično, nezanimljivo, neprimjetno. Ja volim zelene vlati trave koje vire iz snijega, usamljen bor u smedoj kulisi, zidine drevnog grada, tišinu kanjona. Želim upoznati

izgubljene staze, potok, zaboravljen svijet. Svaki je izvor za mene radost i ushićenje, svaka kap rose ima svoj sjaj. Svako je drvo drugačije. Svaki kamen, staza, sive gudure, doline, usamljen svijet. Svatko ima svoju priču.

Zlatko Pap: *Jer gledamo drugim očima*; HP 1996., str. 104

Danas, u doba kada su ljudi odalečeni jedan od drugoga, osobito u velikim gradovima, hladni, blazirani, morbidno preokupirani svojom vlastitom egzistencijom, uvučeni u sebe do apsurdnosti, a socijalnost je smanjena do krajnjih granica, mi smo naprotiv vrlo bliski jedan drugome. Nema otuđenja ni osamljenosti. Nikada nismo sami. Ne idemo nikada u planinu sami. Uvijek smo zajedno. Sve svoje probleme, dvoumice, sumnje, boli, radosti, tuge otkrivamo jedan drugome. Razotkrivamo svoj unutrašnji, intimni svijet. Često tamo gore glasno razmišljamo, što možda u gradu ili nekom drugom mjestu ne bismo nikada uradili.

Smilja Petričević: *Zašto volimo planine*; NP 1980., str. 202

Lijep dan i prekrasan izlet može se doživjeti, ako ga mi takvim želimo doživjeti, i na nekome beznačajnom puteljku ili vrhu, jednako kao i na nekom zasneženom alpskom gorostasu. Ima ljudi koji se nakon mnogo muke uspnu na odavno sanjani vrh, a onda stanu razočarani i prazni; jer nije cilj u planini popeti se na najviši vrh, na najstrmiju stijenu, spustiti se u najdublju jamu; cilj je biti s planinom, biti dio planine, dijeliti svoju radost s prijateljima planinarima, osjetiti život prirode, udisati mirise planinskog cvijeća, slušati zujanje sićušnih komaraca, prepoznavati vrste oblaka, proživljavati nova svanuća, smiraje dana, promatrati vidike u daljinu.

Mi ne bježimo od stvarnosti, uostalom, bez nje ne bismo mogli živjeti, niti biti to što jesmo; mi u planinama samo želimo napuniti svoje rezervoare ljudskosti novom snagom, novom ljubavlju prema svijetu koji nas okružuje i u visinama se radovati životu koji živimo.

Alan Čaplar: *Zašto planinarimo*; HP 1996., str. 119

Kad iz perspektive jednoga pedesetogodišnjeg planinarskog života čovjek pogleda koliko su ga

planine obogatile, tada vidi da sve što je dao planinarstvu postaje gotovo beznačajno prema onome što je od njega dobio.

Da nisam išao u planine bio bih siromašniji vjerojatno za milijune crvenih krvnih zrnaca, za disanje punim plućima i smirenost koju može dati samo netaknuta priroda, ali nadasve siromašniji za niz doživljaja. I onih krupnih, kojih se planinar sjeća dok je živ i koje pripovijeda bezbroj puta, postajući možda ponekome i dosadan, ali i onih najsitnijih, što spojeni svi zajedno čine mozaik doživljaja planina koji je u svakom planinaru posve drukčiji, a ipak podjednako istinit i uvjerljiv.

Da, da nisam išao u planine, bio bih siromašniji. Za doživljaje, saznanja, osjećaje. Vjerojatno i za dio zdravlja. Posve sigurno za puninu osjećaja da je čovjek nerazdvojiv dio prirode. I što čvršće to osjeća - to bolje za nj.

Ivo Slaviček: *Bio bih siromašniji*; NP 1983., str. 97

Ako je kultura njegovanje čovječnog u čovjeku, ako je kultura življenja važan dio kulture, ako su spoznaje, misaonost i osjećajnost temelji kulture i ako je uskladivanje kulture i tradicije sa suvremenim životom njen cilj, onda je i planinarenje prvenstveno duhovna aktivnost. Oni koji ga gledaju kao manifestaciju snage i izdržljivosti i kao natjecanje u tjelesnim sposobnostima ne shvaćaju ono što je bitno. Tjelesno je važno samo u himalajizmu i alpinizmu, ali i tu nije važnije od znanja i duhovne stabilnosti.

Ivo Antunac: *U kojoj mjeri je planinarstvo duhovna aktivnost?*; HP 1996., str. 56

Kada se deseti put pješice popnete na Sljeme, shvatit ćete da je to, ustvari, i jedini pravi put do vrha. I da Sljeme počinje već u "četrnaestici", da ga je prepun Okrugljak, da nema tog automobila koji može zamijeniti prašinu Dolja i posljednji gemišt prije ulaska u tunel. Jedna od komplikiranih životnih mudrosti je jednostavnost malih stvari. Što su manje, to im je ljepota veća. A Sljeme je prepuno tih malih, velikih stvari - sir i vrhnje na terasi "Runolista", džepovi puni prvih kestena, ledeno pivo u "Puntijarki", ispijeno s nogu, s naprtnjačom na ledima... Večernji sljemenski tramvaj što miriše na kukurijek i plani-

narske veste još vlažne od nenadanog pljuska.

Vladimir Drobniak: Zagrepčani i Medvednica; NP 1988., str. 193

Tamo daleko, daleko na horizontu, gdje planinski vrhunci zabijaju svoje šiljke u nebo, tamo znam da me čeka osjećaj slobode koji sam izgubila među ovim zidinama, ulicama, betonskim čudovištima, gdje mi se život svodio na obično bivstvovanje. Tamo gore našla sam smisao svoga postojanja, egzistencijalnog i bitnog, koji je po-lako nestajao zajedno s godinama što su padale na mene, mrtve i prazne.

Smilja Petričević: Planina i mi; NP 1981., str. 49

Sjedio sam tako neko vrijeme zagledan u daljinu, nesvjetan trenutka, preplavljen bujicom nepovezanih misli, slika i zvukova koji dopirahu iz mene. Ta "buka" potraja još neko vrijeme, a onda - iznenada, zavlada u meni nekakav muk; suglasje s okolnom tišinom. Okrenut nekamo u nutrinu, vanjske podražaje gotovo nisam registrirao - osjećajući zadovoljstvo što jednostavno postojim baš ovoga trenutka, na ovom mjestu, neopterećen smislom i nekako - cjelovit.⁹⁹

Ivica Marijanović: Tajna sreće; HP 1996., str. 45

Uskomešane su i izgubljene misli u prostranstvima takve ljepote, misli naučene na ograničenost i zatvorenost svakodnevnih običaja i radnji. Te često velike i sjajne misli vodilje ovdje su tek sitno zrno bezvrijednosti izgubljeno u bujicama dojmova i osjećaja.

U nama izviru osjećaji, huče, propinju se, vriju i kipe, osjećaji topline i neslućene snage. Miješa se potoći naših uzbudjenja s golemom rijekom emocije što zaglušujućom tišinom izbjiga iz svake pukotine probuđenog kamenog bića. Miješaju se taj potoći i ta rijeka, vrijući divljinom i neiskvarenošću, stvarajući atmosferu toplog magnetizma, otvarajući prostor između nas i Kleka u golemu paletu razumijevanja. Stapaju se čovjek i priroda u nježnom vrtlogu obostrane radosti čineći najpotpunije i najneviniye biće.

Rajka Blašković: Proljetna nit; NP 1982., str. 131

Iznenada postajem svjesna nesklađa koji unosim u ovo mirovanje i dostojanstvenu tišinu. Stajem da bih se upitala: kuda žurim? Radosno dočekana i s nježnom ljubavlju primljena u ovo divovsko carstvo, kidam tanke strune njegova dugo tkanog mira i sklada, dopuštajući da me vodi bezrazložna bezglava žurba što je donijeh u sebi.

Kuda žurim?

Polako i treperavo vrškovi prstiju dotakoše list da svojim doživljajem okrune zelenkast osjećaj ljepote. Podižem oči prema visokoj, okomitoj stijeni i pogledom još zelenim od divljenja nijemo obećajem da je sav nesklad koji sam unesla prošlost.

Vrijeme opet počinje teći. Ali nije više kruto i teško i ne nosim ga u sebi kao okov. Svaki novi tren stvara drugačiju nijansu ljepote i, začudo, osjećam prolaznost kao ljupkog, živahnog prijatelja.

Rajka Blašković: Klek i ja; NP, 1985., str. 77

Orkansko nevrijeme se upravo stišavalo. Visoko u zraku lebdjeli su orlovi. Tada se pojavila duga. Prenj je zablistao u čudesnoj igri boja, koje su me zapanjile svojim bljeskom. Duga se kretala prema nama, prešla nas i nestala na drugoj strani. U tom času ja više nisam bio ja, već svjetlost koja putuje s dugom i dodiruje sve vrhove Prenja svojim žarom i ljepotom. Osjetio sam se neizrecivo slobodnim, sveprožimajućim kao čista svjetlost, nesmetano se krećući u ovom valu planinske radosti. Prenj me uznio na svoje najviše postolje i to mi je bio dokaz njegove privrženosti. Mi smo se sjedinili i spoznao sam u blaženstvu: Prenj, to sam ja!

Vilim Ferlin: Prenj, to sam ja!; NP 1976., str. 20

Po povratku s planine često smo umorni, ali se osjećamo duhovno pročišćeni, rasterećeni, obogaćeni za jednu spoznaju više: ostvarili smo cilj koji smo postavili pred sebe. Suština i bit je baš u ostvarenju toga cilja, makar i malenog. Često i velikog. Ostvariti znači uspjeti. Uspjeti znači biti zadovoljan i sretan. A biti zadovoljan i sretan - to je već mnogo.

Smilja Petričević: Zašto volimo planine; NP 1980., str. 202

S POŽUTJELIH STRANICA

Prof. KRUNOSLAV MILAS, Zagreb

NAD ZABORAVLJENOM SLIKOM

Slučajno sam prelistao staro godište HP iz 1937. godine. Na samom kraju knjige, u društvenim obavijestima, otkrih jednu sliku. Na njoj su članovi HPD podružnice "Bjelašnica" iz Sarajeva. Poznata slika. Ali, video sam je negdje drugdje. A sobom je nosila i zanimljivu priču... Prisjetim se: naš je urednik godine 1975. napisao jedan tekst o planinarstvu u BiH. Usput je objavio

upravo tu sliku.

Nakon izlaska časopisa nastala je gužva. Pogodate, ljudi sa slike bili su "nepodobni". Pisac se morao opravdavati, tražio se krivac, namjera, sabotaža. Predmet je na kraju došao i do Planinarskog saveza Jugoslavije. Situacija je bila prilično neugodna. Stvar je zataškao, kao i više puta dotad, tadašnji predsjednik PSH, Božo Škerl. Sve je ostalo samo na drugarskoj kritici.

Taj me je događaj potakao da malo drugaćijim očima prelistam godišta HP iz doba stare Jugoslavije (one prve stare). Tako sam pronašao priličan broj zaboravljenih i nikad više spomenutih imena, u bibliografijama "nestalih" članaka, ponovo objavljenih članaka na drugim mjestima... Mnogi čitatelji sigurno pamte ime Ante Vokića kao generala NDH koji je zajedno s Mladenom Lorkovićem u kolovozu 1944. organizirao neuспjeli puč protiv Ante Pavelića i Nijemaca, u bezuspješnom pokušaju da se spasi NDH njenim prelaskom na stranu saveznika. Ubijen je u Lepo-

glavi, neposredno prije konačnog sloma NDH. Vjerljivo ne znate da je bio planinar i da je jedan svoj tekst objavio u HP 1940. godine. Bio je to putopis "Od Metka do Obrovca".

Rijetki su čuli za dr. Vladimira Židovca. Karlovčanin, poznati frankovac, u NDH poslanik u Sofiji u Bugarskoj. Uhapšen je u Genovi 1947. i izručen Jugoslaviji gdje je osuđen i obešen. Službeno je "zaboravljen". Ono što nas zanima jeste da je bio poznati planinar i planinarski pisac. Tekst "Najviši vrh Velebita" objavljen mu je u HP 1939.

godine, a "Durmitor" u HP 1940. godine.

Prelistavajući "Sjetvu", čitanku za III. i IV. razrede srednjih škola iz 1941. godine, iznenadiše me planinarski tekstovi u njoj. Nikad poslije toga u našim čitankama ne vidjeh NI JEDNOG planinarskog teksta. Pa niti danas; planine, očito, po mišljenju nekih, djeci nisu zanimljive. Ili su pisci koji o njima pišu nepismeni?! Ljudi moji, a u

"Sjetvi" ih je čak pet! To su: "Od Metka do Obrovca" A. Vokića, "Mirila" I. Krajača, "Planinski pašnjaci" i "Utisci s visokih planina Herceg-Bosne" J. Sigmunda i "U splitskom kraju" Petra Lučića Rokija. Svi su oni već prije objavljeni u HP, a za "Sjetvu" su malo dotjerani i skraćeni. Usput, u Vokićevom je tekstu izbačen jedan zanimljiv odломak. Da ga citiramo prema HP od 1940. godine: "Tragedija rastrganog hrvatskog narodnog tla nije nas mogla ni tu mimoći... Od kolodvora do sela pošla su s nama djeca koja su se vraćala iz gospičke gimnazije. Naš drug, profesor, zanimalo se što su taj dan učili iz hrvatskog jezika. Jedna je

Kuća Ski-sekcije HPD-ove podružnice "Bjelašnica" na Kasov-dolu
Bjelašnici objavljena u "Hrvatskom planaru" 1937.g

djevojčica brzo i ostentativno odgovorila, da taj dan nisu imali "srpskog jezika"...Zabolilo me u duši pri pomisli na tešku sudbinu naroda kome je srce, središte, napućeno drugim elementima."

(HP, str 207)

U "Sjetvi" su taj odlomak namjerno izbacili. Razlog nam je svima očit. Putopis je inače sasvim dobar, kratak je i jezgrovit. Nije tek običan opis puta. Osjeća se u njemu autor. Šteta što mu se pisac nije još koji puta javio. Tekstove I. Krajača (ponovo taj svuda prisutni Krajač!), Josipa Sigmunda i Petra Lučić-Rokija i ne treba posebno

spominjati. Radovi su to poznatih i prokušanih planinarskih pisaca kojima se teško mogu pronaći zamjerke.

Tako listajući ponekad stara godišta HP otkrivamo povijest, ne samo planinarsku već dijelom i onu opću, hrvatsku. Događaji i vremena isprepliću se pred nama stvarajući cjelinu. Kod svakog nam čitanja donose nešto novo, otkrivaju nove podatke.

I na kraju, da se vratim slici s početka ovog napisu. Uvijek sam vjerovao (kao i danas) da ju je pisac namjerno objavio. Nek' si misle!

PABIRCI O IVANU KRAJAČU

Listajući stara godišta "Hrvatskog planinara", često sam se susretao s tekstovima Ivana Krajača. Ili sam ga nalazio spomenuto u najrazličitijim prilikama. Povodom stote obljetnice "Hrvatskog planinara" željeli bismo čitatelje podsjetiti na tog zaboravljenog velikana našeg planinarstva. Duži, sustavni tekst o Ivanu Krajaču, upravo knjigu, za koju se nadamo da će jednom biti i objavljena, pripremio je Vladimir Jagarić, naš poznati planinar i planinarski pisac, čovjek kojem su najčešća tema baš neopravdano zaboravljeni ljudi i krajevi.

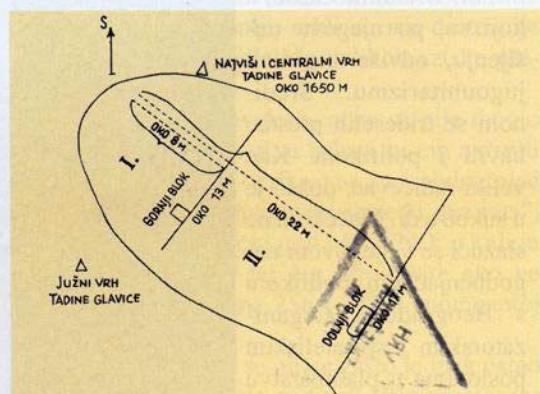
Ivan Krajač je zanimljiva i tragična hrvatska ličnost prve polovine ovog stoljeća. Teško da je itko u Hrvatskoj njegova vremena bio svestraniji od njega. Odvjetnik, javni bilježnik, ekonomist, financijaš, političar. U slobodno vrijeme prvi pravi turistički djelatnik, planinar, skijaš, motorist, automobilist, ljubavnik... Pisac djela s područja finančija, prava, i ekonomije, politički pisac posebno u vrijeme NDH, ali i pisac odličnih, u ono vrijeme najboljih u nas planinarskih putopisa. Svaštareći, trošio je nerazumno sebe i svoje snage. Svuda je bio dobar, nigdje savršen.

Nas planinare posebno privlači njegovo djelovanje na području turizma i planinarstva. Planiranje novih planinarskih domova, državno financiranje planinarskih izgradnji, potpomaganje plani-

narskog izdavaštva, popularizacija alpinizma i planinarstva posebice, promicanje jadranskog turizma i promicanje ideje o turističkom povezivanju naših planina i mora. Svojim je idejama bio ne samo daleko ispred svog vremena, već ponekad i napredniji od nas danas.

"Izbor mesta za planinarsku kuću na Docima (Južni Velebit)", "Novogradnja putova na Velebitu i značenje njihovo", "Novosti s Velebita", naslovi su uzeti samo iz jednog broja HP (br. 11/1930.). Dakako, sve Krajačevi tekstovi. Od 1913. godine, kad se prvi puta javlja u HP, objavio je stotinjak napisu, putopisa i bilješki iz planina.

Skica iz Krajačevog članka o izboru mesta za planinarsku kuću na Docima u "Hrvatskom planinaru" 1930.g.

Spomenimo poneki zanimljiv detalj. S dr. Josipom Poljakom nikada nije prijeteljevalo. Poljak je otvoreno navodio (i pisao u HP!) da se ne slaže s Krajačevim izborom mesta za izgradnju kuće podno Vučjaka na Velebitu ("Krajačeva kuća"). Ipak Krajač je dao inicijativu da Poljak napiše "Vodič po Velebitu". Budući da je bio ministar trgovine i industrije u jugoslavenskoj vladu, ta je "inicijativa" iznosila i 25.000 dinara državne potpore! Bijaše to u ono vrijeme tridesetak radničkih plaća! A kad je tekst knjige bio gotov, Poljak je rukopis dao Krajaču, kao vršnom poznavatelju Velebita na pregled, i "ispravku pojedinih manjkavosti". Prije sedamdeset je godina otvorena "Hirčeva kuća" na Bijelim stijenama. Prilikom otvorenja, planinari se posebno zahvaljuju "našem začasnom članu" Ivanu Krajaču za materijalnu potporu prilikom izgradnje. Pogađate, i opet se radilo o 25.000 dinara državne potpore!

Iz planinarstva i HPD-a se povukao tridesetih godina nakon sukoba s mlađima na čelu kojih je bio dr. Branimir Gušić, a koji su, po njegovu mišljenju, odviše naginjali jugounitarizmu. Sredinom se tridesetih prestao baviti i politikom. Kao veliki radićevac, došao je u sukob s dr. Mačekom ne slažeći se s njegovom nadgodenjačkom politikom s Beogradom. Organizatorskim i spisateljskim poslovima u planinarstvu vratio se nakon 1943. kad su se drugi povlačili ili

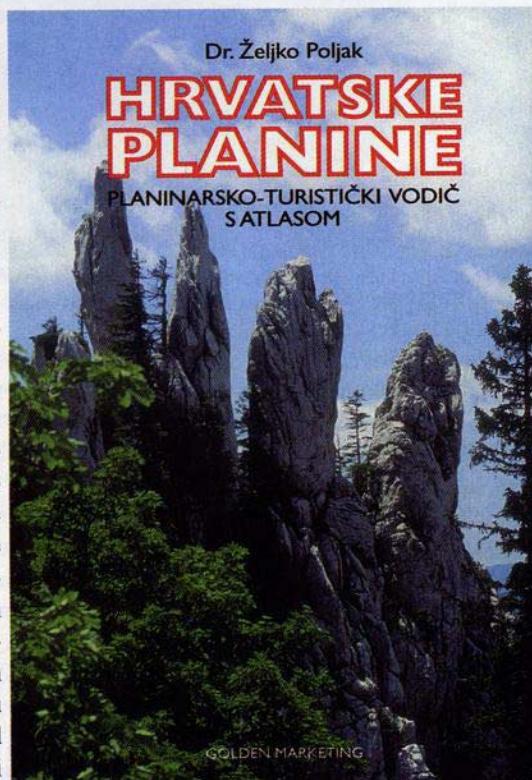
Uplatnica za "Hrvatski planinac" prije sedamdeset godina

sklanjali sluteći slom. Vratio se i u politiku i ekonomiju. Do samog je sloma NDH, kad se naveliko gubilo tlo pod nogama, hrabro objavljiva svoje tekstove u "Hrvatskom narodu".

Nestao je s tisućama drugih u povlačenju, bijegu pred komunistima. Grijeh mu je bio što je bio Hrvat do kraja, pa i po cijenu života. Kao i mnogim drugim hrvatskim intelektualcima, ime i radovi su mu 1945. proskribirani. Tako nestaje spomen o čovjeku, tako se pada u zaborav. Kad je urednik HP 1959. ponudio uredničkom odboru za

tisak Bibliografiju HP 1898-1958, odbor je odlučio da se iz rukopisa brišu ratna godišta 1941-1944. koja sadrže 90 članaka, a iz predratnih godišta 12 autora (s 18 članaka) koji su se "kompromitirali ili bili osuđeni od Narodnih suda" (HP 1959, str.2).

Urednik nije mogao prežaliti Krajačeve članke o Velebitu, pa je sklopljen sporazum: članci ostaju, ali se briše autorovo ime. Danas Krajač nema nikakvog obilježja. Kuća koju je gradio na Velebitu odavno nije više Krajačeva kuća, staza na Velebitu koju je predložio i većim dijelom financirao nazvana je po izvođaču, a ne idejnom začetniku, planinarski tekstovi rasuli su se posvuda... Pa se čovjek pita ne bi li ipak trebao konačno dobiti dostojni mjesto barem u hrvatskoj planinarskoj povijesti? O ostalom neka prošuđuju drugi.

Dr. ŽELJKO ILI KAKO JE 39 OD STO USTVARI VIŠE OD 50 POSTO

Dr. Željko 1970. g. na Annapurni
foto: prim. dr. Adolf Schweers

"Hrvatski planinar" postoji, eto već stotinu godina. Prelistavajući materijale, čitajući imena u njemu, jedno treba posebno naglasiti. To je naš urednik, dr. Željko Poljak. Čovjek koji već 40. godinu uređuje list. Sjetimo li se da od spomenu-tih stotinu godina list 11 godina nije izlazio, da je broj stranica nekada bio manji, da je bilo mnogo dvo i trobroja, onda nam tvrdnja iz naslova postaje jasna: naš je današnji urednik uredio daleko više od polovice dosad izašlih stranica "Hrvatskog planinara".

Ima on svojih dobrih i loših strana. Mnogi ga vole i rado čitaju, ali znam da ima planinara kojima se kosa digne na glavi na sam spomen njegova imena. Posebno su se na njega narogušili neki kad se pred petnaestak godina u ovom časopisu okomio na opijanja (oni "protiv" rekoše na točenje alkohola) u planinarskom domu. Priče o nepušenju bile su samo "točka na i". Ono što je ipak svima zajedničko jeste da ga svi cijene i (nije pre-tjerano reći) da mu se dive.

Za naše bih čitatelje naveo tek nekoliko zanimljivih problema što ih je imao tijekom proteklih trideset i devet godina rada u ovom časopisu i na području planinarskog izdavaštva općenito.

Znate li da se zamjerio uredničkom odboru "Naših planina" već nakon objavlјivanja prvog broja lista koji je on uređivao? U listu je naveo bibliografiju svih članaka objavljenih dotad u HP i NP. Pogađate, neki su autori bili nepodobni i nije ih se smjelo spomenuti. Nakon nabranja objavljenih naslova uredno je naveo da su imena dvanaestorice autora izostavljena i zašto su izostavljena! Taj je postupak izazvao pravu uzbunu. Sve se ipak zataškalo. Još jedna zanimljivost: on kao urednik nije bio i član redakcijskog odbora! Zanimljivo, zar ne?

Nakon objavlјivanja "sumnjivih" tekstova obično bi išao na raport, pisao pismene izjave, izmišljao dodatne podatke da potkrijepi svoje tvrdnje. Prvi njegov vodič, onaj po Medvednici iz 1960., bio je dva mjeseca izvan prodaje jer je u tekstu o Šestinama spomenut i grob Ante Starčevića. Nakon što je sam u jednom beogradskom leksikonu pronašao objavljen taj isti podatak, knjižica je ipak puštena u prodaju!

Događaj sa slikom članova HPD "Bjelašnica" iz 1937. godine spomenut je na početku članka. Usput, jedan od argumenata u obrani bio mu je da je tada imao tek 10 godina! Zbog sličnih je stvari na sastancima partijskih celija u PSH, PS BiH i PSJ redovito bio "na tapeti".

Posebno su podaci vezani uz planinarstvo u BiH u vijek bili šakaljivi. Izdavanje knjige "Hrvatsko planinarstvo" svojevremeno je bilo zaustavljeno jer na skicama prostora na kojima je prije II. svjetskog rata bilo HPD-ovih planinarskih domova i podružnica nisu ucrtane granice Hrvatske i BiH! Braneći se izgovorom da nisu ucrtane ni granice prema Sloveniji, rekli su mu da to nije važno. "Znamo mi gdje idu velikohrvatske pretenzije", govorili su.

Knjiga je već bila završena, ništa se nije moglo učiniti. Nećete vjerovati, u tiskari su mu načinili olovni žig s tekstrom "Prikazane su i podružnice HPD-a u Bosni i Hercegovini između dva rata". Autor je stao za grafički pult i RUČNO, u knjigu po knjigu, otiskivao taj žig. Provjerite ako ne vjerujete na stranicama 256 i 272 u spomenutoj knjizi!

Nakon svega sigurno se pitate zašto je ipak ostao na tom mjestu tolik niz godina? Vrlo prosto: jer se tim poslom bez posebne novčane naknade nije nitko drugi želio duže baviti!

DESET NAJLJEPŠIH DANA U PLANINAMA

tekst i fotografije DARKO BERLJAK, Zagreb

Prvo polako, a u posljednje vrijeme sve brže prolaze godine od kada se bavim planinarstvom i ponekad se zapitam koji mi je izlet ili provedeni dan u planinama bio najljepši. Ništa teže, jer nije lako izabrati i odlučiti se od nebrojnih koji su našli mjesto u mojoj sjećanju.

Većini je planinara jedan od glavnih motiva odlaska u planinsku prirodu doživljaj sreće i zadovoljstva, a tim slijedom mnogo je trenutaka koji su bili nezaboravni i koje uvijek rado pamtim. Naravno da ima i onih suprotnog predznaka, ali svjesno ili nesvesno želimo ih potisnuti nekamo u stranu iako to ponekad nije moguće. Zadržimo se samo na onim lijepim, odnosno najljepšim. Ne vodim nikakav planinarski dnevnik, jer teško da bih mogao zapisati sve što sam doživio u planinama; mislim da sve ono snažno i posebno nikada neće utečuti u zaborav i da se toga uvijek mogu sjetiti. Tako je bilo i ovog puta, jer kada sam prvo počeo zbrajati koliko sam u posljednjih 25 godina proveo dana u brdima, taj se broj zaustavio negdje blizu 3000.

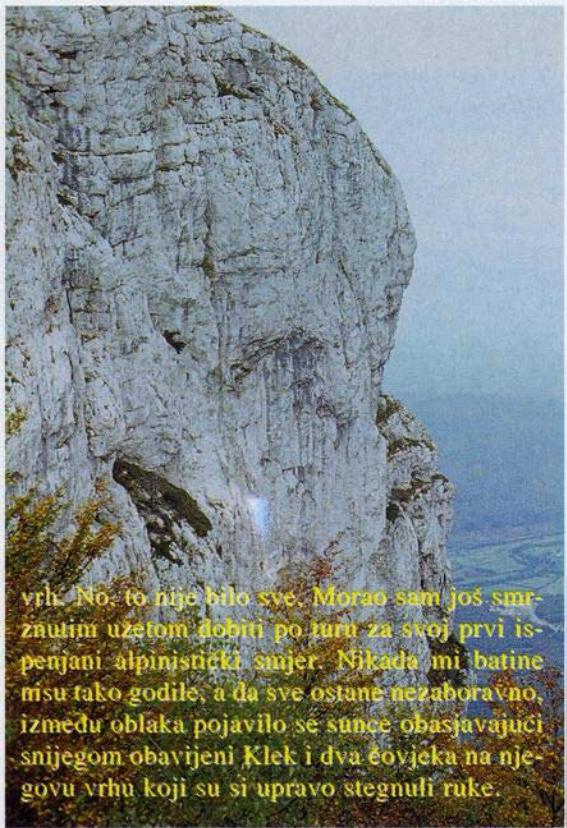
Koliko i što izabrati?

Broj deset činio mi se najprimjerenijim i evo mojih deset najljepših dana u planinama.

Radio veza ispod Annapurne IV

1. Klek u snijegu - 22. travnja 1973.

Za taj dan teško da bismo mogli upotrebiti izreku "Dan se po jutru poznaje", jer vrijeme na Kleku iznad Ogulina nije običavalo ništa dobroga. Posebno zbog toga jer sam kroz koju minutu trebao kao prvi tečajac iz "Zagrebačke alpinističke škole" krenuti s instruktorom Vedranom Bubnjem u svoj prvi alpinistički smjer u životu, popularnu "Hupedejku". Cijelu noć padaо je snijeg, a ništa bolje se nije spremalo ni za dan koji je uopravo svršao. Voda škole Jerko Kirigin prepustio je na volju instruktorma da odluče, hoće li uopće izlaziti iz toplog doma i prilično sam se iznenadio kada me Vedran pozvao i rekao: "Ajde, mali idemo, po ova-kvom snijegu nisam još penjač na Kleku." Kasnije, u stijeni, čitavih četiri sata koliko nam je trebalo da se po metar dubokom snijegu probijemo kroz "HPD-ov" smjer, Vedran je prokljinjao sve moguće vragove koji su ga nagovorili da u tim uvjetima idemo penjati. Još danas nije mi jasno kako sam po snijegu koji je pokrio sve za što se moglo uhvatiti, mokar i promrzao došao na

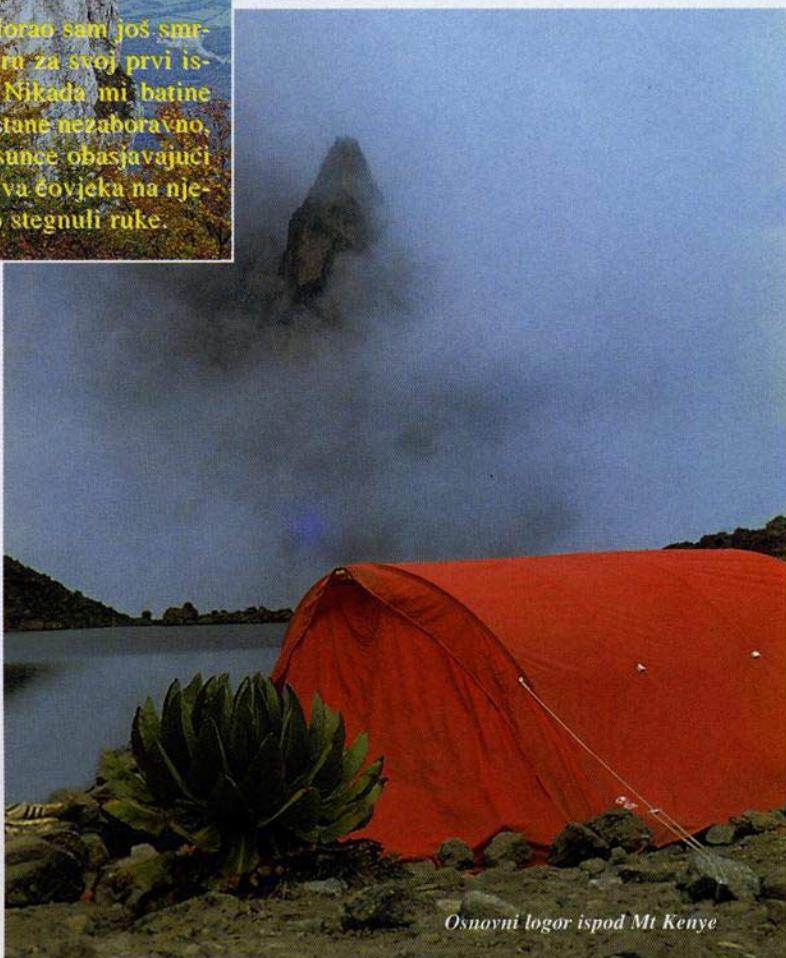
vrhu. No, to nije bilo sve. Morao sam još smržavim užetom dobiti po turn za svoj prvi ispenjani alpinistički smjer. Nikada mi batine nisu tako godile, a da sve ostane nezaboravno, između oblaka pojavilo se sunce obasjavajući snijegom obavijeni Klek i dva čovjeka na njegovu vrhu koji su si upravo stegnuli ruke.

2. Bivak na vrhu Mount Kenye - 21. srpnja 1979.

"Lijep smo si smjer izabrali na našoj prvoj ekspediciji!" - više sam gundao, nego se divio sve težim i težim detaljima u jugozapadnoj stijeni Mount Kenye u koju smo se Boško Mrden i ja, nakon dugog razmišljanja uputili na "Hrvatskoj ekspediciji Kenya '79". Bio je to većim dijelom, prvenstven smjer i никако nismo mogli dohvatiti spasonosan greben "Via normale" koji je bio stotinama metara iznad nas. Najjednostavnije je bilo izmisliti put do vrha i tamo se spojiti s tim nimalo laganim, ali najlakšim smjerom na vrh, ocjene

IV, po kojem ćemo ionako na silazu morati "absajlati" najmanje 500 metara. S posljednjim zracima zalazećeg sunca došli smo na Nelion, 5200 m visok vrh Mt. Kenye i da ugodaj bude potpun, jedino mjesto gdje smo mogli bivakirati bio je baš sam vrh. Gledao sam kako tama obavlja taj dio Istočne Afrike.

Negdje stotinama kilometara daleko na obzoru nazirala se silueta Kilimanjara, a iznad nas počele su se pojavljivati zvijezde Južnog neba. Iako smo bili samo tri kilometra od ekvatora, temperatura je bila daleko ispod nule i čekala nas je vrlo hladna, neugodna i duga noć. Čaj koji smo skuhali prije nekoliko minuta već se smrznuo u posudi, ali tog trenutka ne bih se mijenjao ni s kim na svijetu, jer teško da sam mogao zamisliti ljepše proveden dan u planinama.

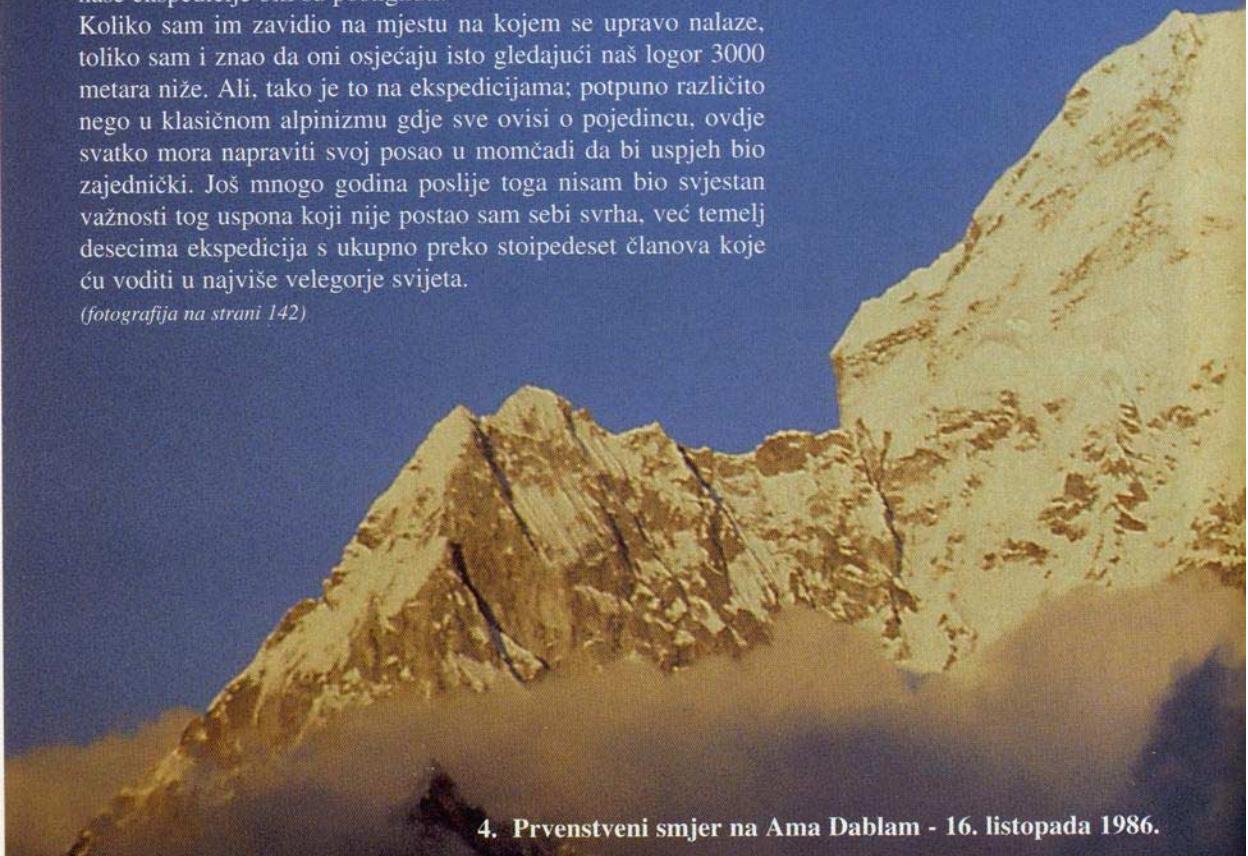
Osnovni logor ispod Mt Kenye

3. Početak na Annapurni IV - 17. listopada 1982.

Uzbudnje u Osnovnom logoru ispod Annapurne IV dosezalo je vrhunac. Svi smo prvi put u Himalaji i najvjerojatnije odmah pun pogodak! Sitne točkice što smo ih satima pratili daleko-zorom na bijelim padinama polako su se približavale vrhu. Odjednom spojile su se s plavetnilom i tog trenutka znao sam da mi se ostvarila prva želja u Himalaji. Te dvije točkice, inače moji dobri prijatelji Leptir i Mario, članovi ekspedicije koju sam vodio, dodirnuli su nebo na visini od 7525 metara i svi ciljevi naše ekspedicije bili su postignuti.

Koliko sam im zavidio na mjestu na kojem se upravo nalaze, toliko sam i znao da oni osjećaju isto gledajući naš logor 3000 metara niže. Ali, tako je to na ekspedicijama; potpuno različito nego u klasičnom alpinizmu gdje sve ovisi o pojedincu, ovdje svatko mora napraviti svoj posao u momčadi da bi uspjeh bio zajednički. Još mnogo godina poslije toga nisam bio svjestan važnosti tog uspona koji nije postao sam sebi svrha, već temelj desecima ekspedicija s ukupno preko stoipedeset članova koje će voditi u najviše velegorje svijeta.

(fotografija na strani 142)

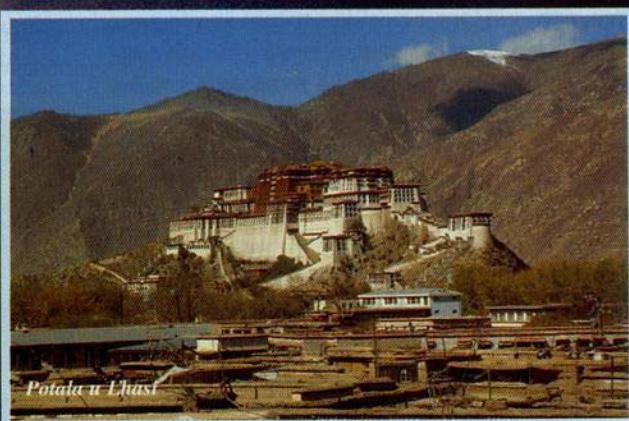
4. Prvenstveni smjer na Ama Dablam - 16. listopada 1986.

Koliko puta sam gledao sliku te planine, ako ne na naslovnoj strani onda sigurno unutar neke knjige o Himalaji. Ništa čudno, smatraju je jednom od najljepših i najfotogeničnijih planina na svijetu. Ama Dablam u Nepalu. Nisam li ovog puta ipak izabrao prevelik zalogaj? Prvenstveni smjer u južnoj stijeni te himalajske glave šećera, na koju toliko nalikuje ta planina sa svojim drsko okomitim grebenima. Radio stanica, uključena već satima, još je bila nijema. Znao sam da se u tim trenucima s posljednjim metrima strmog snijega ispod vrha nadmudruje potpuno sam moj prijatelj Beni. Lako za vrh, neka se samo javi da znam je li još živ i neka se takav i vrati s planine. "Darko, čuješ li me? Na vrhu sam!" - zakrklijalo je iz radio stanice, i još jedan dan smjesti se u moju riznicu sjećanja.

5. Dolazak u Lhasu - 30. listopada 1986.

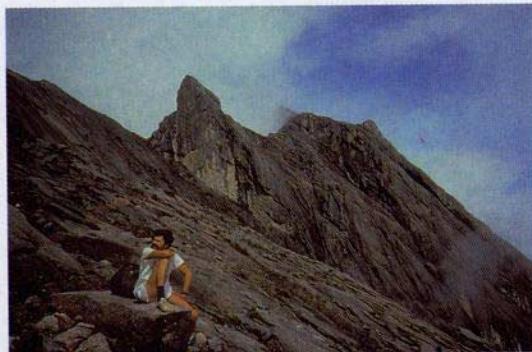
Da glavna pustolovina te 1986. godine nije bio uspon na Ama Dablam, na koji su se poslije Benija u solo usponima popeli još Leptir i Campi, postalo mi je jasno koji tjedan kasnije. Prepuni dobre volje, ali potpuno nepripremljeni finansijski, psihički, a najmanje potrebnim znanjem, nas nekolicina uletjela je u Tibet, gdje su od nas još mnogo puta nespremni za dolazak stranaca Kinezi po prvi puta otvorili prolaz preko Himalaje iz Nepala, te dalje kroz pokrajину Tsang do Lhase. Kako smo preživjeli tih 2000 km puta i nakon gotovo bezizgledne situacije ipak se uspjeli jednog dana vratiti u Kathmandu, vrlo je duga priča. No, tada je Tibet, najviša visoravan na svijetu, nepovratno osvojio moje srce za sva vremena. Posebno u trenutku kada je postalo jasno da ćemo ipak stići do Zabranjenoga grada - Lhase. Nešto sam znao o tom Gradu bogova, ali do tada činio mi se tako dalekim kao da je na nekom drugom planetu do kojeg je nemoguće stići. Nakon prelaska posljednjeg od nebrojenih sedla, visokih preko 5000 m, spustili smo se do Brahmaputre i došli u široku dolinu rijeke Kiu Chu. Desetke kilometra ispred nas, točno kako je to opisao H. Harrer u svojih "Sedam godina u Tibetu", obasjani suncem blistali su zlatni krovovi Potale, zimskog dvorca Dalai Lame i još jedan san postao je stvarnost.

Ama Dablam

6. Smrzotine na tropskom Borneu - 27. studenoga 1987.

Da me netko prije 1987. godine pitao koji je najviši vrh jugoistočne Azije, sigurno bih ga čudno pogledao. Nikad čuo! U Bangkoku preko kojeg smo se vraćali poslije ekspedicije na Ngojumba Kang, privlačno mi je djelovao poziv jednog prijatelja koji je privremeno radio na Borneu da ga posjetim kad sam već u tom dijelu svijeta. Poslije sam se uvjerio da je on zapravo samo relativno blizu, jer je do istočnog Bornea trebalo prijeći još nekoliko tisuća kilometara. Novo iznenađenje uslijedilo je kada mi je pokazao neku grdosiju na istoku i rekao da je to Kinabalu, najviši vrh Bornea i tog dijela Azije, visok 4101 m. Igrarija, nakon Himalaje to će biti ugodna šetnja, pomislio sam. Nikada se nisam toliko prevario. U krat-

Odmor na 3500 m ispod Kinabalu

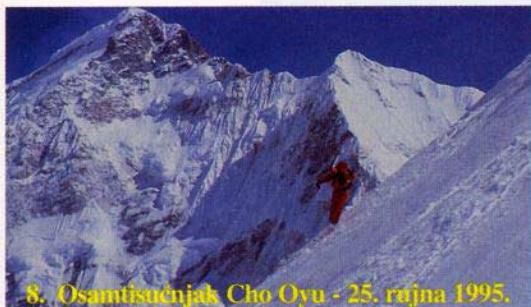
kim hlačama i majici, s laganom vjetrovkom što sam je uzeo preko volje, bio sam najbliže smrzotinama u svim mojim usponima. Naglo nevrijeme, prvo s kišom, a poslije s tučom i snijegom, uhvatilo me stotinjak metara ispod vrha. Sve na meni bilo je smrznuto i hodao sam kao u nekom srednjevjekovnom oklopu. Tvrdoglavu sam išao dalje, iako ruke i noge više uopće nisam osjećao. Na vrhu sam bio najviše pet sekundi i odjurio kao mahnit nizbrdo. Malo je nedostajalo, osim da slomim noge, da mi popucaju i svi zubi, jer cvokotanje nisam mogao zaustaviti satima. Tropsko sunce tisuće metara niže vratilo mi je krv u žile i pobrinulo se da dok sam živ ne zaboravim pouku toga dana kako se njedno brdo ne smije potcjenvljivati.

7. Let iznad Velebita - 15. kolovoza 1993.

Prošlo je već tri godine koliko su najiskusniji hrvatski alpinisti i speleolozi zamijenili svjetska velegorja s našim Velebitom. Od jeseni 1991. na prvoj crti bojišnice, na južnom Velebitu, a usporedno s tim, te posebno nakon Masleničke akcije, počela je "Planinska satnija Velebit", specijalna postrojba Glavnog stožera HV, obučavati i pripadnike ostalih postrojbi HV i MUP-a sa svim znanjima potrebnim za djelovanje na najtežem planinskem terenu u svim vremenskim uvjetima. Toga je dana u Paklenici sedmodnevni alpinistički tečaj za jednu diverzantsku postrojbu završio vježbom s upotrebom helikoptera za iskrcavanje, točnije brzim spuštanjem vojnika po užetu na nepristupačne položaje. Jedino što je ostalo za popodne bila je vježba klasičnog desanta nakon spuštanja. Zapovjednicima i pilotima predložio sam let uzduž Velebita i iskrcavanje na Lomskoj dulibi, na koju smo se nakon tečaja ionako spremali. Trebalo je speleozima, kojima je tijekom spuštanja u Lukinu jamu ponestalo užeta, donijeti nekoliko iz naših zaliha. Po lijepom i sunčanom danu, smješten između pilota, gledao sam kroz velike prednje prozore helikoptera Mi-6 na dohvrat ruke beskrajne ljepote Velebita kako promiču ispod nas i taj dan sigurno nikada neću zaboraviti. Posebno zbog toga jer je i taj tečaj pokazao da hrvatski vojnik sada ima sva znanja koja će, zajedno s prirodnim saveznikom Velebitom, biti snaga kakvoj se ne može oduprijeti nijedan agresor i da više nije daleko dan kada će kao cijela Hrvatska i naša najljepša planina opet biti slobodna. To što smo speleologe na Lomskoj dulibi užasno preplasili i jedva ih uspjeli pozvati iz šume u koju su se sakrili nakon našeg nenajavljenog doleta, samo je uljepšalo taj dan.

Iskrcavanje u Lomskoj dulibi

8. Osamtučnjak Cho Oyu - 25. rujna 1995.

Ako se čovjek opredijeli za vođenje alpinističkih ekspedicija, Himalaju ne može nikako zaobići. Tamo su najviše planine našeg planeta, a kada se počinje odlaziti u te predjele, prije ili poslije na red moraju doći osamtučnjaci, jedinih 14 vrhova na svijetu koji prelaze magičnu brojku od 8000 metara visine. Sjeverozapadna stijena Everesta i zapadna stijena Annapurne, 1989. i 1990. g. završile su bez uspona na sam vrh, srećom sa svim živim sudionicima, a prekid od pet ratnih godina zahtijevao je da se sve počne ispočetka, od laksega prema težem. Izbor Cho Oyu za prvu službenu hrvatsku himalajsku ekspediciju bio je logičan. Nema laganog osamtučnjaka, ima možda samo manje teških. Cho Oyu je jedan od njih, ali, osim uspona, zamislili smo dodatne sadržaje koji su danas prisutni u modernom himalajalizmu - skijanje i polet padobranskim jedrom. Već prvi član od devetorice iz naše ekspedicije koji su tih dana došli na vrh, Branko Šeparović, donio je skije na 8201 metar koliko je visok Cho Oyu. Kada sam preko radio stanice čuo da su on i Campi na vrhu, potražio sam samoču i tišinu pokraj Osnovnog logora. Dan nije bio pretjerano lijep, s juga su oblaci nadirali preko sedla Nangpa La, vrh se nije vidio, a još manje Branko koji se tih trenutaka na skijama borio sa strminačom zapadne stijene Cho Oyu. Ali, kako će taj dan postati lijep kad se pojavi u Logoru 2 gdje se sljedeća skupina pripremala za sutrašnji uspon na vrh i čekala skijaša s topnim čajem. Iako uvijek snimam sva bitna javljanja preko radio stanice, poslije ih nikad ponovo ne slušam. Znam ih napamet, jer su sva uvijek bila lijepa. Umorni, promukli ali sretan glas javio je ono za što sam posljednjih sati stiskao palčeve - "Sve je O.K, u logoru sam, skijao sam s vrha." Počeo je padati snijeg. Pokrio je tragove kojima sam se vratio u Osnovni logor. Isto tako pokrit će one na vrhu i

one koje su s njega do podnožja Cho Oyu ostavile Brankove skije. Ali, neće pokriti tragove koji će zauvijek ostati u našem sjećanju o jednom prelijepom danu u Himalaji.

9. Kailash déja vu - 15. srpnja 1996.

Nisu alpinističke ekspedicije jedino što me privlači u planine. Iako su doživljaji na njima najintenzivniji, prepuni uzbudjenja i emocija, velike sreće i rijetko doživljenih olakšanja kada se sve dobro završi, daleko od toga da nisam proveo puno lijepih dana i u pitomijim planinskim krajolicima, bila to Medvednica, Gorski kotar ili Velebit. Ali, posebno volim ako je dolazak na odredište težak, složen i bar s blagim okusom pustolovine. Ima jedno mjesto na svijetu koje je još puno više od toga i koje mi je niz godina izgledalo kao teško dohvatljiv cilj. Planina Kailash u zapadnom Tibetu. Još dok se i nisam bavio planinarstvom, često sam sanjao neku pravilnu bijelu piramidu u ravnicu. Kada sam osamdesetih godina prvi puta video sliku Kailasha, jako me podsjetila na te dječačke snove i želio sam je vidjeti uživo. Izgubljeni u Tibetu, prešavši tisuće kilometara bespuća i najluđih kvarova kamiona koji se uopće mogu zamisliti, ušli smo u neki kanjon čiji izlaz mi je nekako govorio da ćemo nakon posljednjeg zavoja izbiti na ravnicu pokraj Manasarovarskog jezera i da ću konačno vidjeti svoju planinu iz sna. Tako je i bilo. Kao neka neprirodna kulisa na tamnom tibetskom nebu ocrtavala se bijela piramida svete planine. Nikada me pogled na nijednu planinu nije toliko dojmio. Kao da sam je već mnogo puta video, a istovremeno djelovala je potpuno nezemaljski. Umjetnički rad po želji planinara, jer je, za mene, ona nalikovala onome kako si zamišljaj ideal planine. Izašao sam iz kamiona i pao ničice pozdravljujući je na način kako to čine tisućama godina vjernici četiriju religija Azije koji je smatraju najsvetijom od svih planina. Nikada nitko nije bio na njenom vrhu i nadam se da će tako uvijek i ostati.

10. Vrh svijeta Mount Everest - 22. svibnja 1997.

Mnoge lijepo dane u planinama doživimo slučajno. Ispravan izbor cilja, dobro društvo, pogodeno lijepo vrijeme i neki nenadani dogadjaj slože se u mozaik sreće i tada osjetimo zadovoljstvo što smo se opredjelili za takvu vrstu boravka i djelatnosti u planinskoj prirodi.

Everest iz logora na 6500 m

Međutim, ima i onih dana koje si dugo zamišljamo kakvi bi trebali biti, a ako su negdje na granici ostvarivog, kada se konačno dogode, teško je riječima opisati te osjećaje. Jedan od tih čekao sam preko deset godina, pomalo ne vjerujući da je uopće moguć. Zamišljam da negdje između 6000 i 7000 metara ispod najviše planine na svijetu s radio stanicom u ruci vodim složenu logistiku uspona koju sam postavio, da su vremenski uvjeti povoljni i da se višestjedna gusjenica između visinskih logora, sastavljenja od mojih prijatelja penjača, polako ali sigurno primiče jedinoj točki na Zemlji od koje je više samo nebo. Hoće li se to ipak dogoditi 22. svibnja 1997. ili će i dalje sve ostati samo fantazija? Taj je dan od samog početka nudio brojna uzbudjenja.

Negdje oko dva sata ujutro probudio me glas iz spače vreće dolazeći negdje ispod koljena. Mislio sam da haluciniram. Tih je dana to bila česta pojava u Osnovnom logoru na 6500 m iz kojeg smo već mjesec dana išli samo prema gore, a visina i hladnoća, no najviše vjetar, iz nas su cijedili posljednje atome snaće. Neprestano smo sanjali neke duhove koji nam po noći dolaze u hladne spavače vreće i malo je nedostajalo da tog zloduha koji me probudio ni ovaj put uopće

ne uzmem u obzir. Ali, imao je tako poznat glas i vikao je: "Darko, idem na vrh." Shvatio sam da sve to ipak dolazi iz upaljene radio stanice koju sam navečer stavio u vreću da šatorska temperatura od -20°C prebrzo ne isprazni baterije. Glas je bio od Franca Pepevnika koji je tog trenutka izlazio iz šatora na 8300 m. Nakon dva tjedna lošeg vremena i vjetra koji je brzinom preko 200 km na sat lomio sve na Everestu došao je trenutak kada će se kroz koji sat pokazati treba li vjerovati u budističke blagdane, jer sam danima prije odredio da prvi pokušaj uspona bude baš na Budin rođendan. Nakon Druge stube na 8700 metara, oko 10 sati ujutro, ugledali smo dalekozorom Franca na zadnjoj snježnoj padini prije vrha. Vjetar se opet pojačavao i s vršnog grebena nosio bijelu perjanicu daleko prema istoku. Vrijeme je letjelo, a mala točkica ispod vrha išla je sve sporije. Ipak, negdje poslije 11 sati nestala je iza posljednjega snježnog rebra i iako su mnogi odustali ili čak umrli tik pod vrhom Everesta, nekako sam znao da će meni i svim ostalim članovima ekspedicije to biti jedan od najljepših dana u životu. U tim trenucima Franc je ispod sebe već imao cijeli planet na kojem živimo, a kada je to potvrdio preko radio stanice, 22. svibnja 1997. postao je dan kada najljudi snovi i mašta postaju stvarnost. Navečer sam izašao iz šatora čekajući da se pun Mjesec pojavi iza sjeveroistočnog grebena Chomolungme. Franc je već bio u sigurnom logoru na Sjevernom sedlu. Samo još nekoliko sati ostalo je od dana koji nisam htio da prestane. Neumoljivo slijedeći prirodne zakone proći će kao i svi dosadašnji u mojoj životu. Nadam se još mnogima, a posebno onima u planinama. Odsad će mi svi biti jednako lijepi.

Autor ovog članka napisao je prije šest godina knjigu "Dodiri neba" koja je bila izuzetno prihvaćena i od planinara i od onih koji to nisu. Osim nekoliko primjeraka, cijela naklada od 2300 komada je rasprodana. Darko Berljak je pred završetkom nove knjige pod naslovom "Ključevi neba" u kojoj opisuje svoja nova putovanja po Tibetu, a u pripremi je i posljednja knjiga iz tog serijala nazvanog "Tibetska trilogija" pod naslovom "Gospodari neba". Knjiga "Ključevi neba" izlazi iz tiska krajem ove godine na hrvatskom, slovenskom i njemačkom jeziku u nakladi tvrtke "Izvori" iz Zagreba u vrlo bogatoj opremi. U istoj opremi nakladnik će ponoviti i "Dodire neba". O posebnoj preplatničkoj cijeni za planinare obavijestit ćemo vas na vrijeme.

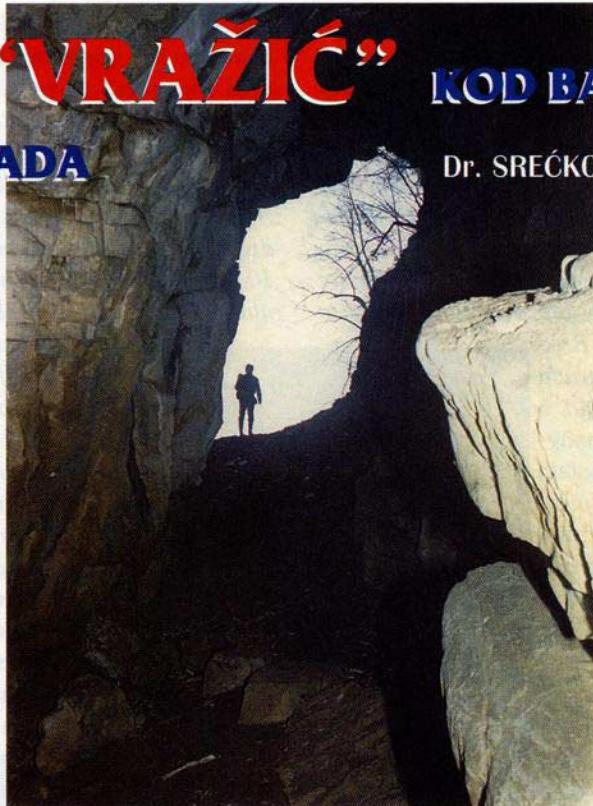
Urednik

PO ŠPILJI "VRAŽIĆ" KOD BARILOVIĆA

NEKAD I SADA

Vrijedni Stjepan Širola, učitelj i književnik, prije ravno stotinu godina i osnivač Hrvatskog planinarskog društva "Okić" u Karlovcu, ostavio je iz svog pera mnogo zanimljivih tekstova koji nas i danas privlače svojom poučnošću i zanimljivošću. Jedan od njih je svakako i "Izlet u spilju 'Vražić' kod Barilovića" objavljen u broju 6. pravoga godišta našega "Hrvatskog planinara".

Usapoređujući njegov *Pogled iz glavnog kanala špilje prema otvoru*
foto: S. Božičević

Dr. SREĆKO BOŽIČEVIĆ, Zagreb

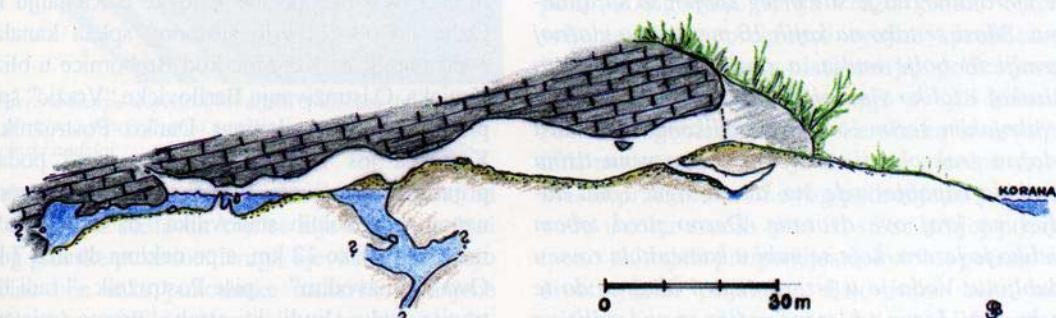
mnogome se danas i mi poistovjećujemo s točnošću navoda njegova oduševljenja s tajnama podzemlja, koje su i nas, današnje speleologe privukle u neispitane podzemne labirinte.

"... u karlovačkoj okolici" - piše Širola - "ima i spilja, koje će svojom zanimljivošću izletnika brzo k sebi privući... Dakako, da se mnogi težko

daju na to, da pogledaju spilje, jer su hladne i vlažne; no tko se odvazi ma samo jedanput, da pohodi koju spilju, taj ne će požaliti truda, jer će se diviti čudotvornim sastojinama naše zemaljske kore i na površini i u dubokoj utrobi njenoj. Zar te ne veseli, ne uznaša, kad baciš pogled na strme kamenite hridi ili u guduraste ponore? Koli tajinstveno dojima se tvoje duše prizor, kad gledaš pod sobom na stotinu metara duboku ponikvu? A tek kad zaviriš u rov ili kamenitu

pukotinu, gdje nestaje sunčanog žara i blage topline, ti ćeš se dašto nešto uplašiti, ali te tajna neka sila, čeznuće i znatiželja sve više vuku, da vidiš i tu tajanstvenu šupljinu u kamenoj hridi. O ti ćeš rado zaci u spilju!"

Ja sam vazda rado pohadjao spilje, mnogo o njima čitao i učio, pa si svako može i sam pomislio

Profil kroz spilju "Vražić"

sliti, kako mi bijaše milo, kada me jedan od uglednih mojih znanaca - veliki prijatelj te divne božje naravi - pozvao (najvjerojatnije Dragutin Hirc) da podjem s njim u spilje Barilovićku i u Siću. Rado sam se odazvao njegovu pozivu, jer sam znao da je on već posjetio te spilje. Bilo je to 31. kolovoza 1892. Odjurismo kočijom iz Karlovca preko Rakovca i Mostanja, te prošavši preko Mrežnice, krenusmo cestom uz Logorište preko Poljica do Belaja, dobro poznatoga mjesta iz doba turskih ratova. Pred krčmom ispod starog grada Barilovića ostavismo kola, a naš vodič uzme svoje magnijske baklje, te cielo društvo, kojemu se priključi i tamošnji čestiti bilježnik, krene mostom preko Korane u spilju - "Vražić" zvanu. Narod ju zove "Vražić" jer su njoj vragovi, i ljudi se boje unići!

Ispod 170 met. visoka Kosirskog brijega, koji se okomito kamenitom i razpuklom stienom diže kojih 20 met. od desne obale Korane, naći ćeš u kamenitoj razpuklini otvor, vrata spilje. Pred njima diže se ravnica u humak, a po stienama izbilo grmlje. Podalje od ulaza tri su duboke uzke pukotine, koje se negdje daleko gube možda u kakoj ogromnoj šupljini, jer je vjerojatno, da je sav brieg spojen sa šupljinama. Silazi se tako na kojih 10 metara po vlažnoj zemlji ili bolje mulju, a onda si u 20 metara širokoj i toliko visokoj dvorani, koju kite sige u svakojakim većim i manjim prilikama. Hladan i vlažan zrak obavije ti lice, a tajinstvenu tišinu prekida kapanje vode što stvara sigu. Tada dođeš na kraj ove dvorane. Desno pred tobom veliko je jezero, koje se gubi u kamenitom rovu u dubljinu. Voda je u jezeru čista i hladna, da te zebu zubi. Lievo od jezera uzdiže se pod spilje na metar više, obasut ovećim gomilama kamenja, a

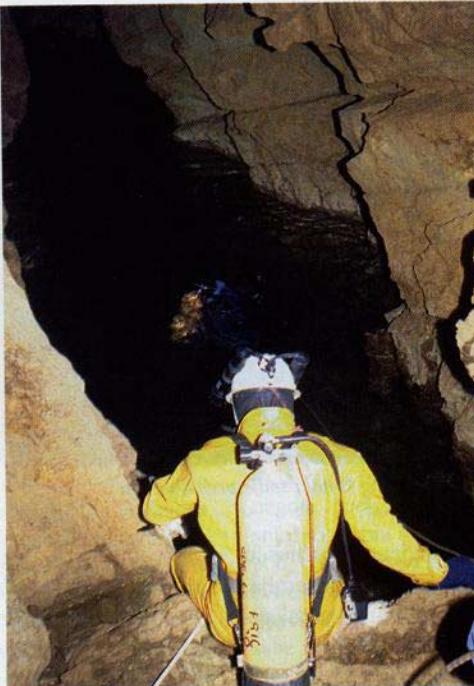
kad se uspneš gore, gdje opet gaziš ponešto i blata, eto te u najvećoj, do 70 metara dugoj dvorani, koja završava velikim jezerom. Ova je dvorana prava "vodenica", te se na prvi pogled vidi, da u jezerima voda pada i raste, te se često puta razlije po svoj spilji. Stiene su obložene preražličnim oblicima sige, koja je stvorila upravo divne slike... Ciela je spilja vrlo pristupna, sad 10, sad 20, 30 i više metara široka, i visoka, a od ulaza do kraja sigurno 90 metara duga. Lieva

stena je gladka, nema u njoj nigdje pukotine, dočim je značajno, da se svi rovovi i sve pukotine nalaze na desnoj strani spilje, a kako ih imade mnogo, te se neke gube na 30 metara duboko, moguće da ima i većih šupljina..."

Dijelovi ovog Širolinog opisa posve su točni i pri današnjem obilasku pećine!

Devedeset i sedam godina poslije

U proteklom stoljeću među karlovačkim planinarima živio je interes za zanimljivosti njihova prostrana krajja i uz brojne, iako nevelike vrhove, privlačilo ih je i krško podzemlje. U mnogo slučajeva vidimo i registramo njihovu zapaženu aktivnost u njemu - sve od

Ronjenje u prvom desnom sifonu do najdubljeg dijela špiljskog sustava
foto: S. Božičević

brige i rada oko pećine Vrlovke u Kamanju kraj Ozlja do otkrića vrlo složenog spleta kanala u Jopića špilji na Kordunu kod Brebornice u blizini Krnjaka. O istraživanju Barilovičke "Vražić" spilje piše i speleolog-planinar Danko Postružnik iz Karlovca još 1958. godine, dopunivši podatke prijašnjih istraživača i posjetitelja, ali navodi i napomene okolnih stanovnika "da čitava pećina ima dužinu oko 12 km, a po nekim da ima 7 km. Ovo sve navodim" - piše Postružnik - "radi ilustracije kako ljudi iz straha prema misteriju podzemlja sve preuvećavaju..."

U okviru istražnih radova oko planirane brane i kompenzacijanskog bazena Barilović za predviđenu hidroelektranu Lučica, izvedena su u mjesecu veljači 1989. godine speleoronilačka istraživanja svih čovjeku dostupnih dijelova ove špilje. Ekipa Geološkog instituta iz Zagreba, nakon detaljne izrade nacrta i ronjenja u sve vodene bazene, odnosno "jezera" ili sifone, ispitala je čitav prostor dostupnih kanala i dvorana. Tadašnja niska razina vode u špilji omogućila je da se ispita čitav prostor i uoče svi detalji morfologije ove špilje. Geodetskim mjerenjem utvrđene su i točne visinske razlike od razine rijeke, te od otvora do ostalih točaka u samoj špilji. Istraživali su autor ovog članka, speleolozi ronioci Mladen Kuhta, Branko Jalžić i Ozren Lukić, te geodetski tehničar Tomislav Kolander. Na kraju naših istraživanja utvrđeno je da se ulaz u špilju Vražić nalazi na koti od 127.81 m.n.m. i da je tada razina Korane bila 10.05 m niža od razine ulaza. Točka razine vode u špilji u to vrijeme bila je 9.47 m ispod razine ulaza. Najniža pak ronjenjem utvrđena točka u potopljenom

Subterene škarpe u središnjem dijelu špilje kao dokaz dugotrajnog procjeđivanja površinske vode kroz plitki pećinski nadsloj

foto S. Božićević

dijelu prvoga ili desnog sifona dosegla je kotu od 85 m.n.m. uz nastavak koji se nije mogao ispitati zbog preuske pukotine. Drugi, lijevi sifon na kraju pećine ima uske pukotinske nastavke ispunjene muljem bez vidljivog strujanja vode. Najniža dosegнутa točka u ovom dijelu imala je kotu od 107

m.n.m. bez mogućnosti daljnog prodora u dubinu. Dotok vode iz zaleđa u špilju utvrđen je samo na kraju prvog sifona u obliku omanjeg slapa. Daljnje dreniranje vode ili njezino istjecanje na izvoru u blizini Korane zbiva se podzemnim kanalima i pukotinama, a mijenja se prema razini podzemnih voda u tom dijelu okršenog vapnenca jurske starosti.

Špilja Vražić sastoji se u svojoj podzemnoj morfologiji od "suhog" i "vodenog" dijela. Suhu dio ima glavni kanal i niz od tri bočna kanala. Dužina glavnog kanala od ulaza do zadnje točke dostupne speleologu iznosi 100 metara (Širola je pretpostavio dužinu od 90 m). Ukupna dužina svih bočnih kanala mjeri daljnja 133 metra. Potopljeni dijelovi špiljskih kanala, dostupni samo uz pomoć ronilačke opreme, mjere preko 40 metara. Prema tome, sveukupna dužina do sada utvrđenih kanala i ronjenjem ispitanih dijelova u tom podzemlju iznosi ukupno 295 metara.

Daljnji nastavak kanalima prohodnim za čovjeka ne postoji i prema tome "predviđena" dužina od 7 ili 12 km ostaje samo u mašti okolnih stanovnika po malim zaseocima, a mističnost Vražića živjet će za neupućene u tajne ovog podzemlja i dalje u pričama i vjerovanju seljaka. Maštu uzbuduje buka vode što dopire iz tame podzemlja u trenutima jakih naleta vode za dugotrajnog kišnog razdoblja, odnosno kada se u okršenom podzemlju podigne razina podzemnih voda i kada ona svom snagom teče iz dubine vapnenačkih naslaga prema površini.

Od prvog Širolinog posjeta ovom podzemlju proteklo je već 128 godina, a od opisanog događaja posjete zainteresiranih prijatelja punih 106 godina. Špilja Vražić kroz to čitavo vrijeme živi neprekinuto svojim specifičnim "životom" u ritmu istjecanja podzemnog vodenog toka i u oblikovanju svojih kanala. Prema tragovima nađene keramike u zemljanim naslagama očito je da su u njezinu tamu ulazili prastanovnici ovog područja ili po pitku vodu u toku vrucih ljeta ili su se u njoj povremeno sklanjali pretpovijesni lovci u potrazi za životinjskim plijenom. Bilo kako bilo, mističnost ove pojave ostala je zabilježena u njenom "vražjem" nazivu.

HRVATSKI SPELEOLOŠKI DUBINSKI REKORDI I DO DRUGOG SVJETSKOG RATA

VLADO BOŽIĆ, Zagreb

I današnji se speleolozi
namuče da se spusti niz
kamale do mjesta gdje su
neolitski istraživači u špilji
Gromaci ostavili otiske
svogih bosih nogu
foto: V. Božić

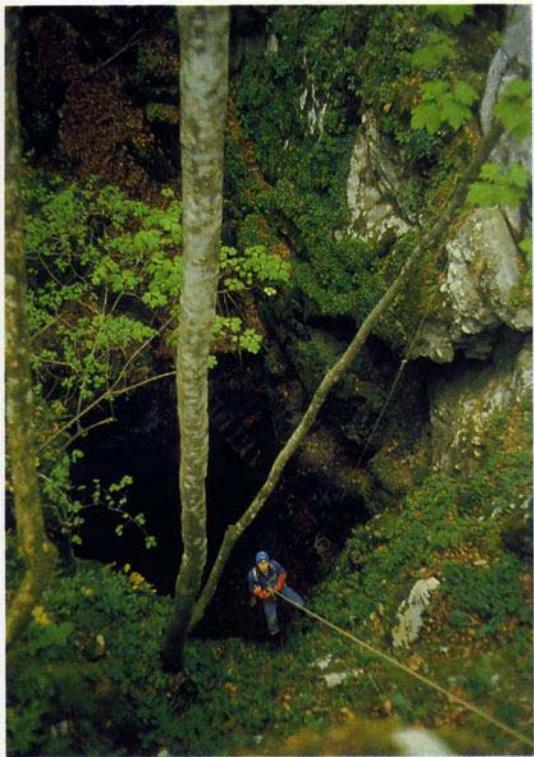
Nije uobičajeno govoriti o rekordima u organizaciji koja se ne bavi takmičenjem, ali kako se svi značajni uspjesi vrednuju, a oni najveći predstavljaju neke rekorde, onda se oni i posebno predstavljaju. Tako je i u speleologiji. U Međunarodnoj speleološkoj uniji postoji zato Komisija za najveće speleološke objekte i ona svake godine traži od speleologa svih zemalja da izrade popise svojih najduljih špilja i najdubljih jama, pa to rade i hrvatski speleolozi. Gotovo svake godine taj se popis mijenja, jer speleolozi stalno pronalaze nove špilje i jame čije su dužine i dubine sve veće i veće.

Zanimljivo je zato pogledati kada se, tko i koliko duboko spustio u nekoj jami u Hrvatskoj, te koliko su se duboko, gdje i kada u inozemstvu spustili hrvatski speleolozi, gledajući samo na slijedeću veću dubinu.

Povijesno gledano, u svijetu, ali i u Hrvatskoj, ulaženje u špilje i jame počelo je još u Kamenom dobu. Naši preci, da bi ustanovili kako i čemu im neka špilja ili jama može poslužiti, morali su je

najprije na neki način istražiti. U tim istraživanjima glavni je problem bio, kao i danas, rasvjeta. Poznato je da se pračovjek koristio zapaljenim drvom kao bakljom, a moderniju inačicu koristili su ljudi sve do današnjih dana. Za svladavanje vodoravnih dijelova špilja druga oprema i nije trebala, ali pračovjek se spuštao niz strme i okomite dijelove špilja, i u jame. Za svladavanje takvih dijelova špilja i jama mogao se koristiti samo nečim što mu je pružala priroda, a to je moglo biti neko stablo s potkresanim granama ili neko užetolikvo drvo, npr. lijana ili bršljan (Božić, 1984).

Sa zadovoljstvom i ponosom možemo ustanoviti da su se i prastanovnici današnje Hrvatske također spuštali u jame. Najstarije dokazano spuštanje u neku jamu u Hrvatskoj zbilo se u Mlađem kamenom dobu - Neolitu, pred oko 6000 godina u jami Gromaci (Jami za Gromačkom vlakom) kod Dubrovnika. U osušenom blatu s tankom sigastom koricom nalaze se otisci bosih nogu našeg pretka iz Neolita, do kojih se može doći ili strmim, goto-

Pomoći užeta i moderne speleološke opreme danas nije problem spustiti se u jamu Bezdanjaču foto: V. Božić

vo okomitim kanalom ili okolnim kanalom dugim oko 750 m. Ti se otisci nalaze 85 m ispod razine ulaza. Starost je utvrđena prema keramici nađenoj u blizini. Nažalost nije poznato kojim su kanalom prošli neolitski istraživači i kakvom su se opremom koristili. Budući da u svjetskoj speleološkoj literaturi nisu zabilježeni podaci da se igdje netko do tada spustio dublje, to ovaj podvig neolitskih istraživača predstavlja svjetski rekord spuštanja u jame (Malinar, 1988-1989).

Novi svjetski rekord spuštanja u jame ostvarili su brončanodobni istraživači u jami Bezdanjači pod Vatinovcem kraj Vrhovina u Lici. U razdoblju od 1401.g.p.n.e.+80 god. do 917. g.p.n.e.+75 god. (utvrđeno rediokarbonskom analizom) oni su svladavali ulaznu vertikalnu od oko 30 m, onda strm kanal s vertikalama od 4, 10 i 14 m i dosegli dubinu od 120 m. Tijekom pola milenija prstanovnici Like tu su pohranjivali svoje mrtve (sahranjeno je oko 200 osoba u pojedinačnim i skupnim grobovima), čije se kosti u jami mogu

vidjeti i danas. Sa žaljenjem moramo ustanoviti da ne znamo niti za ovu jamu kako su se brončanodobni istraživači spuštali niz navedene vertikale i kako su dolje dopremali mrtvace, brojno oruđe, nakit i keramičke posude, neke sadržine do 50 litara (Drechsler, 79-1980).

Ovaj svjetski rekord zadržao se neoboren najduže na svijetu, dulje od tri milenija, jer je ta dubina prijeđena tek 1723, kada je u Češkoj istražena jama Macocha duboka 138 m (Božić, 1988-1989).

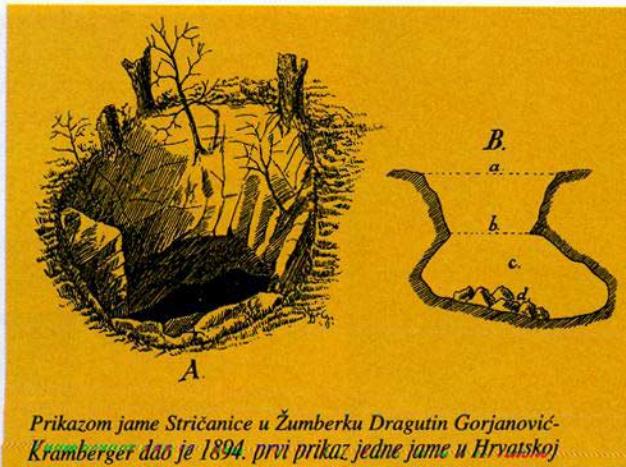
O istraživanju jama u Hrvatskoj tijekom mlađih razdoblja (Željeznog doba, Starog i Srednjeg vijeka) nažalost nema podataka. U povijesnom razdoblju, prvo spominjanje jama u Hrvatskoj datira tek iz 1536. god. kada je hrvatski pjesnik Petar Zoranić, u knjizi "Planine", dao nekoliko opisa ulaza u jame koje tamo naziva "bunje" (Božić, 1994-1995).

Riječ "jama" prvi je spomenuo i dao tumačenje te riječi talijanski opat Alberto Fortis u knjizi "Put po Dalmaciji", objavljenoj 1774. U opisu Velebita i Biokova navodi da tu ima mnogo jama i da je to slavenski naziv "za vertikalni otvor u zemlji". Fortis je očito bio na otvorima jama ali se u njih nije spuštao (Božić, 1988).

Akademski slikar Vaclav Anderle, pratilec Dragutina Hirca, ovako je 1875. doživio spuštanje u špilju Hajdovu Hižu.

Prvi opis spuštanja niz neku vertikalnu u Hrvatskoj dao je Sinjanin Ivan Lovrić u svojoj knjizi "Bilješke o Putu po Dalmaciji Alberta Fortisa" izdanoj 1776. On je tijekom 1775. istraživao Gospodsku špilju (današnji naziv) kod izvora Cetine i tom prilikom, na oko 160 m od ulaza, pomoću užeta svladao vertikalu koristio bakljama. To užeta u istraživanju 1948. i Božić 1988-1.

Prikazom jame Stričanice u Žumberku Dragutin Gorjanović-Kramberger dao je 1894. prvi prikaz jedne jame u Hrvatskoj.

užeta sveladao vertikalnu od 17 m. Za rasvjetu se koristio bakljama. To je prvo dokazano korištenje užeta u istraživanju jama u Hrvatskoj (Lovrić, 1948. i Božić 1988-1989).

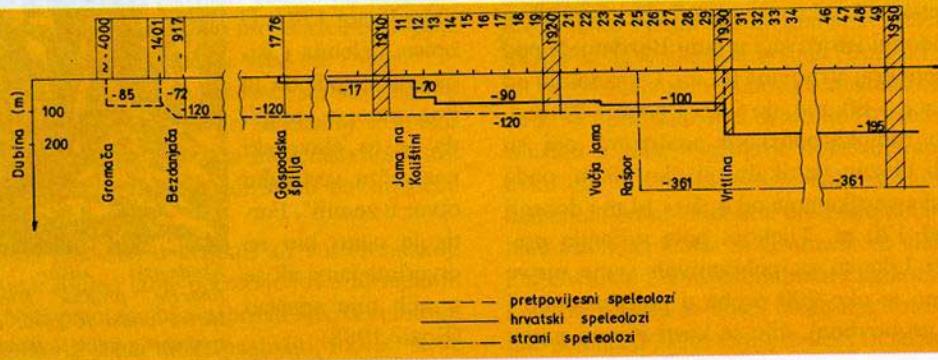
Prvo korištenje ljestava u nekoj špilji ili jami u Hrvatskoj opisao je Julije Fras iz Karlovca 1835. On se u Barićevoj špilji blizu Plitvičkih jezera, idući sa seljacima u špilju po vodu, na jednom mjestu koristio krutim ljestvama dugim oko 5 m. On je prvi čovjek koga znamo po imenu i prezimenu koji se u špilji koristio ljestvama. Ion se zarasvjetu koristio bakljama (Božić, 1988).

Spuštanje u naku jamu u Hrvatskoj nije zabilježeno ni do konca 19. stoljeća, samo svladavanje strmih dijelova špilja. Značajan doprinos poznavanju načina istraživanja špilja i njenih strmih dijelova dao je Dragutin Hirc u svojoj knjizi o Gorskom kotaru 1898. U njoj je objavljen crtež

*erku Dragutin Gorjanović-
az jedne jame u Hrvatskoj*

stoljeću. Na neki način za to su zaslužni Talijani iz Trsta, koji su već u prvom desetljeću ovog stoljeća izrađivali i prodavali speleološku opremu (karbidne lampe, užad, gibljive speleološke ljestvice). Tu je opremu 1911. nabavio splitski profesor Umberto Girometta, a 1912. i zagrebački geolog Josip Poljak. Zajedno s kolegom Ramiroom Bujasom i svojim učenicima Girometta je istražio mnogo jama u Dalmaciji (članove njegovog Špijlarskog odsjeka zvali su "jamarima"), od kojih je značajno istraživanje Jame na Kolištini u Prgometu 1911., duboke 70 m (na dno se spustio Umberto Girometta), jame Zvečare ili Zvekače kod Perkovića 1913. duboke 90 m (do dna su došli Ramiro Bujas, Torbarina i Uvodić), te Pasje ili Vučje jame na otoku Braču 1923. duboke 100 m (na dno je došao Girometta). Rezultati ovih istraživanja objavljeni su tek 1923. god. (Girometta,

PREGLED DUBINSKIH REKORDA HRVATSKIH SELEOLOGA (OD NEOLITA DO 1950)

1923). Bili su to prvi rekordi spuštanja u jame u Hrvatskoj u povijesnom dobu.

Josip Poljak istražio je već 1912. nekoliko jama i odmah (1913.) objavio njihove nacrte. Najdublja jama koju je Poljak istražio ili u koju se spustio je Jerkov laz kod Lokava u Gorskem kotaru, duboka 22 m. To je prvi nacrt jame objavljen u Hrvatskoj. Speleološka oprema Josipa Poljaka danas je značajan izložak Speleološkog muzeja SO-a HPD "Željezničar" u Zagrebu (Božić, 1988-1989).

Treba reći da je Dragutin Gorjanović-Kramberger još 1894. objavio skicu jame Stričanice u Žumberku (pogled i presjek), ali bez mjerila. Po nacrtanom drveću i grmlju može se zaključiti da je jama duboka 4-6 m (Gorjanović, 1894).

Kako je sredinom prve polovice ovog stoljeća Istra pripadala Italiji, tršćanski su ju speleolozi istraživali kao svoj teritorij. Hvalili su se da raspolazu najmodernijom opremom na svijetu i da mogu istražiti svaku jamu. Nakon više pokušaja oni su 1925. kod mjesta Rašpora istražili jamu koji su prozvali Abisso Bertarelli, i objavili da je

Ivan Lovrić spustio se niz ovu, 17 m duboku vertikalnu u Gospodskoj špilji još 1775., također pomoću užeta, ali ne ovom modernom tehnikom
foto: V. Božić

Ivan Lovrić opisao je 1776. godine Gospodsku špilju kod izvora Cetine

duboka 450 m. Bila je to svjetska senzacija jer je postignut svjetski rekord, pa je talijanska štampa naveliko hvalila svoje speleologe, od kojih su do dna došli: E. Boegan, Urbica, Sotto, G. Redivo, G. Cesca, G. Tevini, U. Malusa, G. Jenul i R. Battelini (Bertarelli, 1925). Tu su jamu, međutim, istražili hrvatski speleolozi 1974. i izmjerili dubinu od samo 355 m (vidi poslije).

Za sljedeći podvig u Hrvatskoj zaslужan je Ivan Krajač, pravnik, ali i speleolog. On se 1930. spustio u jamu Vrtlinu na južnom Velebitu (u stvari

u veliku špilju s jamskim ulazom dubokim 70 m koji se može svladati pridržavajući se za uže) do dvorane na dubini od 180 m. Tu se njegov pratilac, seljak Mile Sjauš, sputio slobodnim penjanjem u jedno udubljenje duboko 15 m i tako dosegao dubinu od 195 m. To je najveća dubina do koje se spustio netko od hrvatskih istraživača u prvoj polovici ovog stoljeća. Tek je te godine premašena dubina od 120 m koliko su se duboko spuštali brončanodobni istraživači u jami Bezdanjači. (Krajač, 1932).

(Nastavak u idućem broju)

Ured HPS obavještava sva planinarska društva u Hrvatskoj da će Statut HPS-a biti dostavljen na njihove adrese čim ga primimo od Ministarstva uprave RH. Ovu obavijest objavljujemo zbog mnogih upita planinarskih društava zainteresiranih za Statut HPS-a. Postupak rješavanja statuta na državnom nivou znatno je duži od rješavanja statuta na nižim razinama, što je osnovni razlog kašnjenja.

BIOLOŠKO-FILOZOFSKI POGLED NA PLANINARSTVO

Prof. dr. ŽELJKO POLJAK, Zagreb

Pokušaj klasifikacije planinarenja na malo drugačiji način

Zašto čovjek planinari - pitanje je o kojem se u svijetu raspreda još od prošloga stoljeća i na koje se nude najrazličitiji odgovori. Očito je da ni jedan od tih odgovora nije posve zadovoljio jer je pitanje i danas još otvoreno. Pravi odgovor, koji bi sve zadovoljio, nismo dobili zato što svaki od mislilaca i tumača polazi od sebe samoga i vlastitog iskustva o biti i svrsi planinarenja, a u tom se pogledu i planinari toliko razlikuju da jednoznačan i sveobuhvatan odgovor do sada nije bilo moguće dati.

Zbog potrebe ulaganja fizičkih napora, neki planinarenje svrstavaju među sportske djelatnosti. No pokušamo li na planinarenje primijeniti definiciju sporta iz bilo kojeg leksikona, a ona se obično svodi na "njegovanje tjelesnih sposobnosti, njihovo provjeravanje i unapređivanje putem borbe, igre i natjecanja", vidjet ćemo da planinarstvo daleko prelazi taj okvir.

Planinarske pobude pokušavalo se klasificirati i s različitim drugih gledišta, tako na primjer sa socio-loškog, filozofskog, kulturološkog, pedagoškog, no ni jedan od tih okvira sam za sebe nije mogao obuhvatiti sve doživljajne elemente planinarenja. Potrebno je, dakle, problemu prići na širi način želimo li shvatiti tako složenu pojavu kao što je planinarstvo. Zato ću pokušati s klasifikacijom koja odustaje od toga da raznolikost planinarskog doživljavanja silom ukalupi u neku od dosad ponuđenih kategorija, jer svaka od njih donekle ima pravo.

Klasifikacija koju nudim priznaje na neki način svaku od njih, ali će pokazati da je njihov nedostatak u tome što ne uzimaju dovoljno u obzir individualno postignut stupanj kulturne i civilizacijske nadgradnje, a u tom je pogledu golema

razlika već od čovjeka do čovjeka. Bez namjere da bilo koga omalovažim, podsjećam samo na činjenicu da je planinarstvo tekovina urbaniziranog čovjeka s određenim stupnjem kulture i da ostali ljudi nikako ne mogu shvatiti smisao svojevoljnog i nepotrebnog izlaganja naporima i opasnostima u iskonskoj prirodi.

Da bih čitatelju olakšao svoj pristup problemu, započet ću s jednom usporedbom koja na prvi pogled izgleda neprimjerenom. Riječ je o glazbi.

Čovjek može glazbu doživljavati na tri načina, ovisno o stupnju razvoja svoje glazbene kulture. Malo je poznato, ali bit će zanimljivo upozoriti da se glazba doživljava na tri razine živčanog sustava.

Prvi, najniži stupanj je produžena moždina, gdje za doživljaj glazbe uopće nije nužan mozak. To je u prvom redu percepcija ritma, ono poznato poskakivanje kod plesa, jednako uz tam-tam oko ljud-

Petar Zoranić Ninjanin

žderskog kotla ili na nekom rock koncertu. Premda se neki ljudi ponose time što posjeduju taj tip muzikalnosti, valja upozoriti da je on zapravo na razini konja, jer je poznato da konj u paradi koraca po ritmu vojničke koračnice.

Drugi, malo viši stupanj percepcije glazbe ima sjelo u talamusu, u onom dijelu mozga koji je odgovoran za naše emocije. Kao primjer podsjećam na arije Čočosan iz Madame Butterfly ili na tzv. starogradske pjesme ("Tužna je nedjeљa...") koje izazivaju suze na oči od ganuća.

Treća i najviša razina je moždana kora. Na tom se mjestu zbiva vrhunski doživljaj glazbe. Moždana kora je supstrat po kojem se čovjek najviše razlikuje od životinje, ali i po kojem se jako razlikuje i čovjek od čovjeka, jer je ljudski mozak u vrtoglavom evolutivnom razvoju kome se još ni ne naslučuje krajnji domet. Primjer je tzv. klasična glazba. Čovjek koji svoju moždanu koru nije raz-

vio učenjem i razmišljanjem, s dosadom će zatvoriti radio kad začuje neku Beethovenovu simfoniju jer je ne razumije, iako dobrog znalca može potresti do srži. Činjenica je, a to nije ni uvreda ni krivnja, da neki mozak nikad neće biti za to sposoban, jednostavno zato što nije dosegao potreban evolutivni razvoj.

Ili drugi primjer! ako niste naučili kineski, ostat ćete mrtvo hladni slušajući recitaciju najljepše kineske lirike. Naš mozak jednostavno ne može percipirati ono što ne razumije.

Ovaj mali uvod bio je nužan kao podloga za razumijevanje onoga što želim reći o planinarstvu.

Slično kao glazbu, mislim da i planinarenje doživljavamo na tri razine našega živčanog sustava. Najniži bi stupanj bio nagonski, viši stupanj estetski, a najviši etički. Sva tri stupnja imaju jedan zajednički nazivnik, a to je užitak.

1. Nagonski stupanj. Najprije nekoliko riječi o nagonskoj osnovi planinarenja. Njezin je funkcionalni smisao "povratak prirodi", kako je to rekao filozof Jean Jacques Rousseau u svojoj knjizi "Natrag prirodi". Poznata je njegova izjava: "Sve sam knjige ostavio, samo je jedna ostala otvorena - knjiga prirode." Nagon za povratkom prirodi to više dolazi do izražaja što više se čovjek udaljava od nje i što više svoj način života podređuje urbanizaciji i intelektualnim djelatnostima. Takve planinare u planinama nailazimo na svakom koraku, a obično ih prepoznajemo kao veseljake sklone redovnim izletima u prirodu, gdje uživaju u druženju, pjesmi, ali i u jelu i piću.

2. Estetski stupanj. Za razliku od nagonskoga planinarskog doživljavanja, koje planinaru donosi samo osjećaj relaksacije i zadovoljstva bez duhovne nadgradnje,

viši je stupanj planinarenje iz estetskih pobuda, pri čemu planinar estetski uživa. Takvo planinarenje doživljava se s osjećajem ugode jer lje-

Francesco Petrarca

Jean Jacques Rousseau

pota prirode i široki vidici pružaju radost i sreću. Prvi poznati takav primjer, koji je ušao i u povijest planinarstva, jest opis uspona renesansnog književnika Francesca Petrarce (1304-1374) na Mont Ventoux što ga je poduzeo radi ljepote vidika. Poslije Petrarce primjera takva doživljavanja ima na pretek, pa i u hrvatskoj planinarskoj književnosti, počevši od "Planina" (1536) Petra Zoranića Ninjanina, pa do našeg časopisa u proteklom stoljeću. Sjetimo se samo nebrojenih putopisa i pjesama naših književnika, znanstvenika i istraživača nadahnutih ljepotom prirode, vidi-ka, boja i oblika.

3. Etički stupanj. Tako bih nazvao onaj stupanj planinarenja koji je obogaćen misaonim nadgradnjom. Odlikuje se takvim bogatstvom etičko-filozofskih raznolikosti da ga je jednostavno nemoguće ukalupiti u neke poznate standarde. Svatko planinu doživljava na svoj individualan način, ovisno o životnom iskustvu, maštovitosti, intelektualnom bogatstvu i svjetonazoru, tj. o odnosu prema prirodi, svemиру i vječnosti, zatim o sposobnosti poimanja beskraja, smisljivota, dodira ruba između života i smrti, osjećajima prema suputniku, domovini, božanstvu itd. Takvu misaonost postižu samo rijetki pojedinci, nakon dugoga iskustva i svjesnog izgrađivanja vlastite ličnosti. Prepoznajemo ih po misaonim

djelima što su nam ih ostavili na stranicama planinarskih časopisa i u književnim djelima.

Ovdje valja spomenuti i čovjekov nagon za osvajanjem i svladavanjem prirodnih sila, kojemu zahvaljujemo ne samo osvajanje najvećih vrhova i dubina svijeta, nego svekolik napredak čovječanstva. Nekoć je to čovjek radio penjući se na Matterhorn i Everest, danas se povukao među zidove laboratorija i ogrnuo bijelim ogrtačem znanstvenika.

Na kraju valja zaključiti da je u planinarenju mišićna fiziologija sporedna, a bitne su estetska i etička nadgradnja. One, koji u planinarenju ne

vide više od sporta i fizičke kulture, tj. mišićnog naprezanja, treba upozoriti da bi po njihovo logici i pjevanje bilo samo fizička kultura.

Planinarstvo je fizička kultura toliko koliko i pjevanje.

Kao što se glazba može doživljavati na tri razine živčanog sustava, ovisno o stupnju razvoja intelek-

tualnih sposobnosti pojedinca, tako je i s planinarenjem. Nitko svoju planinarsku karijeru ne započinje s najvišim stupnjem, taj stupanj mnogi nikada neće ni doseći, ali nema sumnje da svaki planinar tijekom svoga razvoja postiže bar poneke elemente koji će njegovo planinarenje dignuti iznad razine pukoga fizičkog razgibavanja.

NOVI UZLET ORIJENTACIJE U HRVATSKOJ

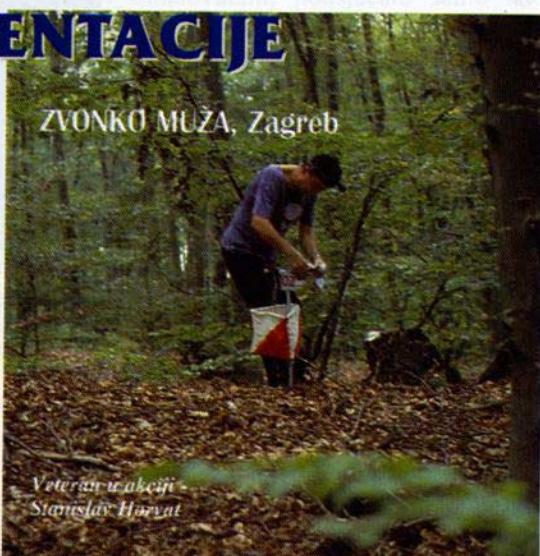
U posljednjih desetak godina sportska orijentacija (orientacijsko trčanje) potpuno se afirmirala u Hrvatskoj. Desetak je klubova, a broj poklonika toga lijepog i uzbudljivog sporta stalno se povećava. Kao jedan od pet temeljnih sportova u Hrvatskoj vojsci, orijentacija je privukla "u šume" i velik broj vojnika i časnika. A sve je počelo u okviru planinarstva i planinarske organizacije početkom pedesetih godina.

U razvoju orijentacije u hrvatskoj postoji razdoblje planinarskih orijentacijskih natjecanja (od 1951. do 1963. godine), kada se natjecala ekipa od tri člana, a natjecatelji su imali planinarsku opremu. Prvi orijentacijski hod u Hrvatskoj organizirala je skupina Goranin na Medvednici, a prvo

Državni prvak - reprezentativac
"Špek" Tihomir Salopek

pojedinačno orijentacijsko natjecanje bilo je Prvenstvo Zagreba održano na Ponikvama 1963. Izdana je i prva karta, crno-bijela, a izradio ju je Božidar Kanajet. Otada počinje drugo razdoblje u razvoju orijentacije. Prihvataju se sve više nordijski kriteriji u organiziranju natjecanja. Ulaskom u IOF (Međunarodna orijentacijska federacija) naglo se razvija sportska orijentacija, osnivaju se klubovi, izdaju karte, a planinarska i ekipna orijentacija postupno zamiru.

Hrvatski su orijentirci počeli odlaziti i na natjecanje u inozemstvo. U prvoj takvoj skupini, koja je isla u Mađarsku 1967., bili su Zlatko Smerke, Marijan Žunić, Boris Skukan i Nikola Aleksić. Godinu dana poslije priređeno je prvo noćno ekipno natjecanje i prvo pojedinačno orijentacijsko natjecanje PD Zagreb-Matica. Na poticaj hrvatskih orijentiraca, osnovana je 1969. Komisija za orijentaciju PSH kojoj je predsjednik bio Zlatko Smerke. U PD Sljeme 1970. osnovana je sekcija za orijentaciju.

Vrlo važan događaj za razvoj hrvatske orijentacije zbio se 1979. godine kada je 85 orijentiraca iz Skandinavije došlo na natjecanje na Medvednici radi propagiranja natjecanja na način IOF-a. Godinu dana poslije izrađena je prva višebojna karta po pravilima IOF-a (PD Ravna gora, Zlatko Smerke). Iznimno važna za daljni zamah razvoju orijentacije u Hrvatskoj bila je 1981. godina. Tada je PSJ prihvatio da se učlani u IOF, a u Zagreb je došla komisija te međunarodne federacije.

Te je godine osnovan i prvi hrvatski orijentacijski klub "Maksimir", ponajviše zaslugom Darka i Vlatke Sakar. Budući da se bavio isključivo sportskom orijentacijom, "Maksimir" je dao zamah razvoju orijentacije u Hrvatskoj i iz njega je izišlo mnoštvo orijentiraca bez kojih se ne može zamisliti naša sportska orijentacija (Ivan Marchiotti, Zlatko Smerke, Darko Sakar, Zoran Krivokapić, Ivo Tišljari, Dunja Uročić, Tomislav Kaniški, Natalija Smerke, Eva Meštrović, Nenad Lovrec, Dinko Mihelčić i drugi). Kreću potom Hrvatska liga i Zagrebačka orijentacijska liga, odlazi se na međunarodna natjecanja.

I u vrijeme Domovinskog rata održavale su se utrke za Kup Hrvatske, a išlo se i na inozemne

utrke. Osobito je važno u to vrijeme bilo osnivanje Gorskog zdruga, u kojem su na okupu, uz gorske vodiče, bili i orijentirci. Posljednjih nekoliko godina veliku ulogu u hrvatskoj orijentaciji odigralo je

Ivana Stošić na zadnjoj kontroli

osnivanje "Jelena", kluba Dočasnicike škole Hrvatske vojske u Jastrebarskom. Najveći prinos u njegovom osnutku dali su brigadir Danijel Kotlar te časnici i dočasnici Ivan Đanić, Ivica Cindrić, Željko Ćenan i Željko Klinčarov. Iz toga mладог kluba, osnovanog u lipnju 1994. godine, već je iznikao niz odličnih mlađih natjecatelja u kadetskoj i

Direktor seniorske rep. Ivan Marchiotti u punom zaletu

juniorskoj konkurenciji: Ana Ješovnik, Ana Ringel, Sandra Stinčić, Danijel Fabijanić, Perica Delić, Dalibor Stankovski, Nikolina Cuković...

Pod okriljem Komisije za orijentaciju HPS, "Jelen" je organizirao i trodnevno natjecanje zemalja Alpe-Jadran prošle godine na području Jastrebarskog, što je najjače orijentacijsko natjecanje ikada održano na našem prostoru. Osim "Maksimira" i "Jelena", istaknuto mjesto u hrvatskoj orijentaciji zauzimaju još "Vihor" (Željko, Marija, Karlo, Nada i Damir Gobec, Goran

Švracić, Sonja Muštra, Saša Glagolić, Ivan Punek ...) i "Sljeme" (Čedomil i Senka Gros, Franjo Krešojević, Tihomir Salopek, Ivan Hapač, Edo Perković, Nikola Pajčin, Lino Legac, Marko Gamberger ...), te "Kapela" (Edi Ocvirk, Mario Nimac, Emilija Ebenspanger, Martina Bedeković, Marina Šojat, Stjepan i Marko Posavec, Vinka i Luka Kvočić ...).

Najbolji seniori i juniori s uspjehom se natječu i na najjačim europskim i svjetskim natjecanjima u orijentaciji. Kvaliteta je već tolika da se vjeruje kako bi se najbolji od naših, Tihomir Salopek, ako se potpuno posveti orijentaciji, mogao vinuti u sam svjetski vrh.

Sve snimio Petar Smrečki

Mirka Jakšić i Mea Bombardelli

HUMOR

UREDUJE: IVAN PAHERNIK

IP

MARKO MĆ

MĆ

Troglav i Perućko jezero sa Svilaje

Foto: dr. Ž. Poljak

PANTONE® COLORS

CHROMOS *dd* **CHROMOS**

Tvornica grafičkih boja Samobor - Hrvatska

Printing Ink Factory Samobor - Croatia

sports fashion

KRENI MO!

ZASTUPNIK ZA HRVATSKU

HIMALAYA SPORT d.o.o.
Vrazova 8c, VARAZDIN
tel/fax 042 212 501
GSM 098 267 148

jakne, hlače, odjela
za boravak u prirodi
za planinare, alpiniste,
penjače, skijaše
i sportaše

Nuptse -
zapadna stijena -
jedan od najvećih
izazova svjetskog
alpinizma.
Ispunjena u opremi
MM sports fashion.

Br. 1.

U Zagrebu, 1. lipnja 1898.

God. I.

HRVATSKI PLANINAR

Viestnik „Hrvatskoga planinarskoga društva“ u Zagrebu.

„Hrvatski Planinar.“

U glavnoj skupštini planinarskoga društva, koja je obdržavana 23. travnja t. g., iznio je sveučilišni profesor dr. Marković u ime odbora više rezolucija, koje sve smjeraju na veći procvat družvenog prosvjetnog rada, a u spomen jubileja prevedroga našega vladara i kralja Franje Josipa I.

Za tu uzvišenu spomen najznačajnija je ona rezolucija, koja na temelju §. 1. družvenih pravila preporuča, da se izdaje družveno glasilo. U sjednici od 4. svibnja t. g. odlučio je upravni odbor, da se od 1. lipnja ima izdavati mjesečnik »Hrvatski Planinar«, koji će pobudjivati mar za hrvatsko planinarstvo i njegove svrhe.

I evo »Hrvatskoga Planinara«, koji u čednom rahu pozdravlja hrvatski narod i bratsku pršu ruku »Planinskom Vestniku«, glasilu pobratimskoga »Slovenskega planinskega društva« koji izlazi već četvrtu godinu u bieloj Ljubljani.

Prema svrsi društva (§. 1. druž. pravila) donašati će »Hrvatski Planinar« opise naših gora i planina; opisivati lažne na visoke bregove i vrhove, a naročito izticati vidike i po tome upozorivati na krasotu naše drage domovine.

»Hrvatski Planinar« će upoznavati svoje čitaoce sa svime, što je u gorama znamenita, on će opisivati vrela obična, vrela na prestanke, pak potoke, potociće, rieke i jezera. »Hrvatski Planinar« će upozorivati na znamenite kukove, litice, grebene, oštice, na ponikve, provalije, propasti, bezdna, jezerine, drage, dražke, luke i plane. »Hrvatski planinar« se neće zaustaviti na površini gore i planine, već će zirnuti i u njezinu utrobu, opisujući špilje sa sigom, špilje-ledenice i snježnice.

Iz ustiju našega gorštaka prikupljati će »Hrvatski Planinar« nazive prirodopisne, hydro- i orografske; on će pomoću svojih suradnika izpravljati krive nazive na gorama i planinama i tako prikupljati zdravu i jedru hranu domaćemu geografu.

»Hrvatski Planinar« izticat će i meteorologische prilike naših gora i planina, koliko mu to bude moguće, on će pomoću družvenih podružnica posvetiti osobitu pažnju tjelesnomu ustroju hrvatskoga gorštaka.

»Hrvatski Planinare« svratiti će svoju pozornost i flori, fauni te geji naših gora i planina, a kako su klimatički, geologički i hidrografijski odnosi domovine raznolični, ima po našim gorama i planinama osobitih i čudnovatih prirodnina, ima puno toga, čega radi dolaze k nama prirodnjaci iz dalekih zemalja.

»Hrvatski Planinare« će donašati životopise domaćih i stranih čuvenih planinara, kao i po planinarstvo zaslužnih muževa, da ti životopisi budu podticanom što boljemu razvitu i napredku hrvatskoga planinarstva.

»Hrvatski Planinare« će pratiti rad slavenskih planinskih društava, u prvoj redu susjednih, te će živom rieči nastojati, da se što prije ustroje planinarska društva u Dalmaciji, Bosni, Hercegovini i Istriji.

»Hrvatski Planinare« će pribirati planinarsku gradju iz raznih naših listova u jednu cjelinu, on će upoznavati čitaoca starim putopisnim knjigama, koje se tiču domovine, on će nastojati, da svojim radom obogaćuje duh uzvišenim idejama, da razvija u njemu pravi idealizam i da uzgaja spram drage i preliepe nam domovine u srcima žarki patriotizam.

I tako nam ide u svjet prvi broj »Hrvatskoga Planinara« uz zlatnu onu:

»O muci grozdovi vise!«

ali i uz drugu:

Uztrajnost vodi k cilju
— Sloga do pobjede.

U Zagrebu, 1. lipnja 1898.

Za upravni odbor »Hrvatskoga planinarskoga društva«.

Predsjednik:

Miroslav grof Kulmer.

Tajnik:

Dragutin Lihl.

O znatnosti i zadaći planinarstva.

Gore, mile gore!
Ej hrvatske gore!
Gdje slobodi staroj
I sad vile dvore,

I. K. S.

Godine 1874. dodje u našu domovinu glasoviti planinar, dr. I. Frischaut, profesor matematike na sveučilištu u Gracu. Iz Ougulina kreće preko Plaškoga na Plitvice, obadje Golu Plješevicu (1649 m.), zadivi se Velebitu, uzgne se na Visočicu (1619 m.) i Sv. Brdo (1738 m.), pa zakrene u Dalmaciju. Došao je u našu domovinu upravo one godine, kad se je u Zagrebu ustrajalo planinarsko društvo. Živa, obodravajuća rieč čuvenoga toga planinara upravo je potakla nekoje rodoljube, da što prije takovo društvo stupi u život. Sastali se 15. listopada spomenute godine, a mjeseca travnja 1875. već bi sazvana i prva glavna skupština.

U § 1. družtvenih pravila iztaknuše svrhu družtva, iztakoše ju! sa malo rieči, koje označuju puno rada, uztrajnog rada, da upoznamo krasnu onu zemlju, u kojoj ugledasmo svjetlo božje.

Liepa naša domovina veoma je prikladna za planinarstvo, ona je planinarsko čudovište, koje je ovamo privuklo mnogoga stranca, da gleda ono, što još nije vidio, da se čudi onomu, čega nema u svojoj domovini.

Bio planinar koje mu drago krvi i jezika, on je klicao od čuda i radosti, kad je zagledao kršno naše primorje sa azurnom Adrijom ili obašao mrki naš Gorski kotar, tu hrvatsku Švicu.

Silne šume na planinama Gorskoga kotara bijahu u staro doba neprohodne i tek da si je čovjek sjekirom prokresao stazu, da zirne u prirodne tajne, da spozna prirodu. Kad su počeli izvažati drva, sagradiše i kolnike, a ovi bijahu dovoljni, da se planinar ili prirodnjak popeo na bilo koji vrh, da se razblažuje krasnim vidikom i svoj uam put opiše. Spominjemo Franju Ž. Wulfena, koji je god. 1805. umro u Cjelovcu, a uzpeo se na naš Veliki Snježnik kod Lazca. Glasoviti planinar i prirodnjak Baltazar Hacquet, rodjen 1739. u Le Conquetu, u Bretagni, prošao je na svom konjicu svu Hrvatsku, te ju opisao u knjizi IV. svoga djela «Oryctographia Carniolica» (1789.) i posvetio britanskomu kralju Gjuri III. Preznatno je po nas i drugo mu djelo, u kojem nam opisuje svoj put preko Like, Krbave i Hrvatskoga primorja u Gorski kotar.*

Pa u istinu taj je divni kraj domovine stvoren za planinarstvo, te nema godine, da njime nebi obilazili i domaći i strani planinari. Iztičemo naročito našega zemljaka profesora Adolfa Stošića u Trstu, koji je u putopisu »Il Carso Liburnico« njime upoznao talijanski svjet i mnogu planinarsku dušu navrnuo u njegove krajeve, a u putopisu »Il Velebit« svratio oči i na ovu osobitu planinu. I pravo je, jer je u Gorskem kotaru priroda veličanstvena, romantika divlja, mjestimice niema i strašna. Tu nam je Veliki Risnjak (1528 m.) sa vanrednim vidikom na Gorenjsko, Istru i Primorje, tu Veliki Snježnik (1506 m.), Medvrh (1427 m.), Guslice (1344 m.), Veliki Drgomalj (1153 m.), Burni Bitoraj (1385 m.), Velika Viševica (1428 m.), gdje je vidik prof. dr. Frischaufa zanio do kraja; tu su i drugi mnogi bregovi šume zelenice ili crnogorice, sa kojih planinar uživa rajske krajeve do Bosanskih i Dubrovačkih planina.

Nu ima u Gorskem kotaru i rieka, slapova, voda-ponornica, špilja sa ledom i sniegom, podzemnih jezera, dolomitnih stiena, ali i ubavih dolina, dalekih polja, planinskih pašnjaka, u jednu rieč svega, što planinarstvo čini zanimivim, svega, što planinaru daje naslade i užitka. Bilo je i krunjenih glava, koje su zanimali planinski naši krajevi, a čuven bijaše kao planinar saksonski kralj Friderik August, koji se uspeo na Klek, bio u Krbavi na Plješevici, zaputio se u Dalmaciju, uzpeo na kamenko Biokovo, obašao junačku Crnogoru i Istriju. Put taj

* Physikalisch-polit. Reise aus d. Dinarischen durch d. Julischen, Carnischen und Rhätischen in d. Norischen Alpen im Jahre 1781.—1783. (Lipsko 1785.).

opisao je pratilec kraljev, dr. Biasoletto, jezikom talijanskim.* A što da rečemo o planinarskim prilikama u našem kršnom Primorju, pak u Lici i Krbavi!

Godine 1874. prima grad Bakar medju drevne svoje zidine visoka gosta: dolazi mu u pohode književnik prejasni nadvojvoda Ljudevit Salvator, koji je tu boravio puna dva mjeseca. Kao uztrajan i požrtvovan planinar obašao je cielu krševitu i kamenu okolicu oko Bakra. Nije mu smetalo žarko sunce, nije omara, ono oštro kamenje, one razklimate litice, oštice i kostrilje, i svoja je studija iznio u skupocjenom djelu »Der Golf von Buccari — Portoré« posvetiv ga Njezinom Veličanstvu, kraljici Jelisavi.

Planinar krči put u nepoznate krajeve; on sa štapom-penjačem u ruci i sa torbom o ramenu obilazi pješice kraj za krajem; dolazi u zabit, navrne se u svaki zakutak, zadje u utrobu zemaljsku, uzpinje se na najvišu liticu, obči sa narodom, proučava običaje, način života, bilježi, piše, riše i obogaćuje tako svojim perom i olovkom i književnost, a što je glavno, svrača pozornost na sve zanimivosti kraja, koji je obašao. Planinar navraća tamo občinstvo, upozoruje, koje valja probiti staze i puteve, iztiče prikladna mjesta za kolibe i vidikovce, kupke i gostonice, te zračna lječilišta, i diže tako promet, vabi domaće i strance, koji onda na daleko pronašiju glasove o domovini.

Kako li skromna i čedna bijaše dražestna Opatija, pa tko ju je razglasio cijelom Evropom, tko je učinio glasovitim lječilištem, tko je privukao onamo tolike visoke i odlične gostove? Pero, vredno pero planinara Henrika Noë-a, koji napisao čedno djelce »Abbazia, eine Idylle an der Adria«. Prezaslužni ovaj planinar i putopisac nije time samo pokoristio Opatiji, već je dignuo blagostanje cijele iztočne istarske obale, koja se prometnula u milovidan perivoj. Taj procvat nije ostao pod Velom Učkom, već ga preko Adrije prenese i na našu obalu, a planinari, opisujući Primorje, svratili su na nj pozornost našega i stranoga sveta. Postale su kupke na Sušaku, u Bakru, u Kraljevici, u Crikvenici, u Selcu i Novomu.

Planinar je pionir blagostanja i prometa, on je pravi patriota, pa zato i treba, da ga inteligencija voljko podpomaže, da se i u nas jednom planinarstvo razbuja i procvate, i da zahvati sve zemlje, u kojima se hrvatski sabori i govori.

Planinarstvo je alpinske zemlje učinilo bogatima, ono je svojima zadatcima ujedinilo sve Niemce, ma i bili politički razstavljeni; ono je sagradilo divotne ceste i željeznice u Francezkoj i Švicarskoj, od škotskih stepa i pustara stvorilo rajske krajeve; ono je napučilo ledene i zdene doline daleke Norvežke, ~~čio~~ spoznalo i upoznaje svjet sa svjetom.

Od g. 1878., kad je prof. Klaić napisao »Prirodni zemljopis Hrvatske«, pa do danas, pribrali su hrvatski planinari mnogo gradje geografske i još će je pribirati, naročito iz naše ravnje i plemenite Slavonije, Banovine, Like i Krbave. Gdje se sastaje planinar sa geografom, bratske si pružaju desnice; gdje susreće

* Viaggio di S. M. Federico Augusto per l'Istria, Dalmazia e Montenegro. Trieste 1841.
Str. 264 i 3 bojadisane slike.

geologa, botaničara i zoologa, bogatu mu daje gradju i tako pripomaže točnijemu poznavanju flore, faune i geje. Kadkada i samo jedan okamenjeni pužić, što ga je planinar metnuo u svoju torbu i donio geologu, stvori senzaciju, zove ovoga u prirodu a ovaj pak, napisav razpravu, zove strane učenjake, da svojim očima gledaju, što je planinar odkrio, a stručnjak opisao.

Hrvatski će planinari od sada osobitu pozornost svoju svratiti i Velebitu, ovoj veličanstvenoj planini. Da je Bog našu domovinu ukrasio samo Velebitom, imalo bi planinarsko društvo pune ruke posla i preko pô vieka. Na stotine je tu bregova i vrhova, na stotine draga i duliba, kukova i litica, koje valja obaći i opisati.

Koliko može da planinar privredi kojemu kraju, liepo nam za Liku i Krbavu svjedoči Franjo grof Waldstein i vjerni mu suputnik Pavao Kitaićel. Ova dva učena muža dodjoše u Hrvatsku g. 1802. Obašli su Liku i Krbavu, naročito Velebit i Plješevicu, na kojima su se uzpeli na mnogi vrh, i tako dađoše stranomu svetu priliku, da upozna te zanimive i raznolične krajeve.*

Kako planinarsko društvo u Zagrebu po svoj domovini ustraja podružnice, to su i Velebitu na osvitučku bolji dani.

Hrvatskomu planinarstvu nisu samo otvorena vrata u krajevima, koje do sada spomenusmo, već je tu i Velika te Mala Kapela, Zrinjska i Petrova gora, Kalnička gora i Bilo, Ivančica sa Kostelskom, Topličkom i Maceljskom gorom, Samoborska gora i Gorjanci (Sv. Gera), pa ubava Zagrebačka gora, kojoj planinarsko društvo u Zagrebu, kao i gradsko poglavarstvo, od svog postanka svraća svu pažnju svoju. A Moslavina, Papuk, Krndija, Dilj-gora i Fruška gora u Slavoniji?! Pune ruke posla za podružnice uz rodoljubivu dakako pripomoći svakoga, koji je ugledao svjetlo božje bilo u kojem od ovih čarnih krajeva.

A planinarstvo i zdravlje, naslada i zabava?! Kad je priroda skinula težko svoje zimsko breme, rado zalazimo u nju, da se okriepimo, da je uživamo i uživajući oporavljamo se i zamladujemo samo na običnoj šetnji ili izletu. Kada te obuzme tuga ili bol, kada te zaokupe brige ili druge težke misli, kada te je umorio duševni râd: otresi se gradske vreve, tišme i prašine, podji u prirodu i u njezin se pusti naručaj, da ti srce jači, da ti dušu lieči i izliječi.

Suježa tiela, bodra duha, vraćaš se kući i laglje podnašaš brige ili tegobe života svoga. Kad je tako za obična izleta, kako je tek kad si se uputio u koju goru ili planinu, da se uzpneš bilo na koji brieg!

Ako si i došao prvi put u takav kraj, oko ga izviedljivo izpituje, zaustavljući se čas ovdje, čas ondje. Sad si bio u polju, gdje te grijalo sunce, kad za malo zamineš u duboku šumu, skidaš šešir, kriliš ruke, širiš grudi, da što više dahneš od onog dobrog, milog i svježega gorskog zraka. Uzlaziš, odmaraš se, uživаш, dok se vineš i na tjemenicu briega, da s nje pun uzhita pozdraviš milu svoju domovinu. Oko ti se zakriesi, srce silnije zakuca, a ti stojiš, pa pašeš i pariš oči po zemlji, koju je Bog obdario svim miljem i obiljem.

* Descriptiones et Icones Plantarum Rariorum Hungariae. Beč 1805. Djelo, koje je izašlo u tri omašne knjige, posvećeno je caru i kralju Franji II.

Koje li pak slasti, kojega li čuvstva, kad na briegu čekaš rodjaj sunca božjega, a kojeg li veličja, kada se ono na večer s tobom oprašta i tone bilo u more, bilo za drugu goru i planinu, bojadišući božanskim rumenilom cielu prirodu! Večer nastaje, divna večer i svečana tišina, koja obuzima svu dušu tvoju. Skidaš šešir, sklapaš ruke, a usta ti šapću: Liepa naša domovino... dočim ti iz duboke dolи planinski zrak donaša sveti i uzvišeni glas: Ave Maria!

To bijaše jedan dan, ali dan, koji vriedi mnogo dana života, a ti sretan i blažen, okitiv se čedima božice Flore, dovikuješ na razstanku: »S Bogom, mila hrvatska planina, do skora vidjenja!«

D. Hirc.

Planinarstvo i geografija.

Napisao dr. Hinko pl. Hranilović.

Geografija je prirodopis naše zemlje. Neizmjerno obilje pojava, koji nam u svojoj uzajamnoj svezi predočuju život naše zemlje, geografija prikuplja pomoću srodnih znanosti geologije, zoologije, botanike, meteorologije pa fizike u jednu sliku, koja nam prikazuje lik naše zemlje, pa one sile, koje taj lik svaki dan mijenjaju i preobrazuju. — Stvarajući ovu sliku, geografu je dužnost, da nauke svoje crpa iz ove velike knjige, koju mu je priroda veličanstvenim sloganom sama napisala.

Geografija se danas ne uči iz karte i knjige; to su nam samo pomagala, važna istina, jer nam predočuju ono, što su drugi gledali, i čuvaju nam od jedne generacije do druge stečeno znanje, da svaki ne mora sve sam na svoje oči gledati. Ali tko se ograničuje na ova pomagala, taj ostaje cijeli svoj vijek šegrt, koji koraca tudjim tragom i o tudjem znanju živi. Samostalan će radnik na polju geografije biti samo onaj, koji se je u samoj prirodi upoznao njezinim najglavnijim pojavama i na licu mesta pokušao, da odgoneta tajinstvene znakove, kojima je priroda na obličju zemlje zabilježila svoje djelovanje.

Neće na odmet biti, ako na kratko razjasnim, što je današnja geografija. Odraslija naša suvremena generacija iznijela je iz škole neku tamnu sliku, pa se s užasom sjeća onih muka, koje su joj zadavali brojevi ovaca, konja, goveda itd. u opisu pojedinih zemalja.

Bubanje izpraznih i nerazumljenih gomila i brojeva, nepregledni niz bezbrojnih alpinskih vrhova, suhoparno nabranjanje rijeka, to bijaše prije par decenija geografija u našim školama. Mržnja učenika proti ogavnom predmetu u životu se kasnije pretvoril kod odrasla u indolenciju prema naukama i stečevinama geografije, takođe da je ta znanost pa i sve što je s njome u savezu bilo — a amo ubrajam i planinarstvo — bila do nedavna toliko zanemarena, da su sve znanosti u nas svojim razvitkom geografiju pretekle.

Od par godina okrenula je stvar na bolje. — Veleban razvitak geografije u svim kulturnim zemljama, gdje se je njena važnost po sve grane na-

rodnog života sve više počela pripoznavati, ne osta ni na škole bez jakog utjecaja. — Riječ glasovitog njemačkog pedagoga Herbartha, da je geografija važan naučni predmet, koji sve ostale u organičku cjelinu spaja i za razvitak duševne snage upravo središte cijele obuke čini, nadje i u našim školama zasluženo priznanje.

Pa kako se je znanost geografije razvijala, tako je i uporedo u školama postala važan odgojni faktor, koji mladenački duh ne ubija svojom suhoparnosti, već ga nudja živahnom i šarenom slikom cijele prirode, koja učenika najvećim zanimanjem nadahnjuje.

Geografija je znanost, koja nam zemlju predočuje kao živi stvor; ona nas ne uči više samo imena na karti tražiti, već pred nas iznaša sve ljepote i prizore zemaljskog lica. — Ona nas vodi iz oklopljenih ledom krajeva oko stožera u vinorodne krajeve naše domovine; preko dalekih mora pod žarko sunce Afrike, u veličanstvene prašume Amerike i kroz gole pustinje Azije. — Geografija nam ne podaje više gola imena, već nam pokazuje sve različne krajeve svijeta te nam tumači, zašto pokriva ledeni plašt nebodirne glavice Alpa; ona nam razjašnjuje, zašto u jednom kraju stoljetne šume svojim mrakom zasjenjuju nebrojenu divljač, a zašto u drugomu pješčano more prikriva jalovo tlo.

Geografija nam razlaže postanak jezera i rijeka te nam tumači, koje li sile svojim djelovanjem podržavaju u jednom kraju silne velerijeke, dok u drugom putnik od žedje stradava. — Tako nalazimo i u naukama geografije odgovor na pitanja o životu naroda: zašto u jednoj zemlji rijetko pučanstvo pod šatorima svoj vijek sprovadja, dok si u drugima diže sjajne palače i milijunaške gradove.

Sliku naše zemlje, raznolično djelovanje prirode u raznim krajevima pa život cijelog čovječanstva u tjesnom savezu sa prirodom tla, na kojem živi — to nam predočuje geografija.

Sprijed je spomenuto, da geografiju mnoge znanosti potpomažu, da može svojoj opsežnoj i važnoj zadaći zadovoljiti, i da je geograf kao i svaki prirodoslovac obvezan, da gradivo svoje nauke u samoj prirodi potraži. U tom ga u velike potpomaže i planinarstvo.

Poznavanje gora i visina danas je veoma važna grana geografije.

Kako je u gorama površina tla uslijed raznoličnog nabiranja na malenom prostoru veoma velika, to su i veoma raznovrsni pojavi poredani jedan tik drugog. Doline, brežuljci, brda, stijene, propasti, jezera, slapovi, tekućice i ledenici — to sve možemo u gori jednim pogledom obuhvatiti. Toga radi nalazi geograf u planinarstvu obilje gradiva za svoja istraživanja; slab će biti onaj u svojoj struci, koji nije na svoje oči gledao velebnii pojavi ledenikâ, divnu žar alpskih visova, koja čarobnjim svojim svjetlom ledene glavice zaroni u more šarenih boja; koji se nije naužio onog ponosnog osjećaja, što no grudi širi, kad sa visokog vrška duboko pod sobom gleda ljudska prebivališta.

Velebnost planinskog svijeta za rana je počela znanost zanimati. Pučko maštanje naselilo je aždaje i nemani u mraku gorskih hridi, a u potresnom djelovanju vulkana gledalo je trzanje utamničenih divova.

Nu znanost je već rano nastojala, da rastumači pojave prirode, koji se u gorama veličanstveno prikazuju.

Planinarstvo siže u prvom svom zametku do grčke kulture, koja nas je nadarila i prvim temeljem geografije.

Već pet vjekova prije Isusa započe istraživanje gora te je Ksant u gorskim okaminama pravom nazrijevao dokaze, da su gore nekoč bile morem pokrivenе, a najveći geograf starog vijeka, grk Strabo iz Amasije, već je znao, da je voda ono silno dlijeto, koje gorama podaje onoliku raznoličnost njihove vanjštine.

Grčkog filozofa Empedokla tako zanimahu vulkanski pojavi, da ih je mnogo godina proučavao, a napokon, da riješi zagonetku njihovu, skočio je u ždrijelo Etne, kako predaje priča.

Ni Rimljani, ni sredji vijek ne umješe grčko znanje dalje razvijati. Srednji je vijek koncentrirao sav duševni rad oko vjere i spasa duše. Grčka znanost bijaše zaboravljenia te se je tako tek novi vijek počeo opet zanimati za osobite pojave gorskog svijeta. Ovo je zanimanje tek našim vijekom našlo u znanosti izdašnje potpore, te je glasoviti njemački geograf C. Ritter pravo spomenuo, da se gore tek počinju otkrivati.

Ritterom počinje moderna geografija te je orijaškim koracima dostigla bolje njegovane znanosti, koje ju bijahu prestigle koli množinom darovitih radnika, toli i nutarnjim svojim razvojem pa obiljem gradiva. U Engleskoj, Švedskoj, Francuskoj, Njemačkoj prihvatio se je cijeli niz najodličnijih učenjaka prirodnih struka već u drugoj polovini 18. vijeka zanemarene geografije te otpočeše gradivo tamo sakupljati, gdje su ga pravom i tražili: u prirodi. Djelovanjem onih ljudi svrne se i pozornost šire publike na gore, te se znanstvenim putovanjima naškoro pridruže i takova, koja su prema osnovi današnjeg »planinarstva« tražila zdravlje i estetski užitak u gorskome svijetu.

U Engleskoj prednjačiše Hutton i Playfair, u Franceskoj Fournier, u Njemačkoj Humboldt, Werner, Goethe i Buch, u Rusiji Gmelin i Pallas, u Švedskoj Linnée, a naše gore otkrivaše Francez Hacquet.* U klasičnoj zemlji planinarstva, u Švicarskoj, započeo je Francez Saussure već u svojoj 18. godini obretenje Alpa, spajajući na svojim opsežnim putovanjima planinarstvo sa geografijom, koja je odatile silne koristi crpila. — God. 1787. ponio je Saussure prvi barometar i toplomjer na vrh Montblanca, a zatim je još i Matterhorn i Monte Rosa izmjerio. — Svojim zapažanjima o toplini jezera, o porastu topline, o visinskim pojasisima flore i o ustroju gora dokazao je Saussure, koliku korist znanost iz »planinarstva« crpsti može. — Njegov je poticaj tako močno djelovao, da se je sav naobraženi svijet, najvećim interesom počeo baviti »planinarstvom«. Pjesnik Gesner, kog njemačkim Theokritom prozvaše, pa cijela škola pjesnika uze si za zadaču, da proslavi prirodne ljepote i estetski užitak u velebnim planinama.

Goethe je opetovano prošao Švicarskom te u velike slavio njene ljepote. Tako bijaše nastao pokret, koji je dojakošnje nazore o gorama stubokom pro-

* V. moj životopis ovog velezaslužnog muža u Narodnim Novinama br. 135. 136. 1897.

mijenio. Još nedavno su uvaženi pisci isticali, kako su Alpe samo žalosna ledena i kamena pustoš; sada su jatomice hrili u gore, jedni da proučavaju topografiju gotovo nepoznatih krajeva, drugi da se naužuju svježa zraka i da im se oko pase na ljepotama, koje natrag par godina nitko nije ni primjećivao. — Naskoro posta malena Evropa pretjesnom za poduzetne planinare i znatiželjne učenjake. Humboldt i Bonpland krenu u Ameriku, da pretraže gorostasne Ande, koje su za polovinu više od Alpa.

To bila je početak još sada postojećeg saveza između »planinarstva« i geografije, koji je po obje stranke radio obilnim i plemenitim plodovima. Planinarstvo u savezu sa geografijom uždiglo se iznad nivoa običnog sporta te ga je njegova estetska i znanstvena vrijednost sačuvala od udesa, koji zapada mnoge prolazne mode: rode se, cvatu i za kratko jedva se tko živ njih sjeća. Geografija pako pomno je u pohranu primila i za rješavanje najviših znanstvenih zadaća spremila obilno gradivo, kojim ju je »planinarstvo« snabdjevalo.

Ovom su se zajednicom obje stranke obogatile a »planinarstvo« u prvom redu ukorjenilo se je tako jakim žilama, da mu je trajan život osiguran. Planinarstvo postalo je u savezu sa geografijom važan i ugledan faktor u modernom životu. Ono je svojim djelovanjem preobrazilo lice cijelih zemalja a sižući i preko granica Europe izdašno je potpomagalo proširivanje našega geografskog znanja. Neumorni planinari istražuju istom revnosti vrhove ledene sjeverne Amerike kao i gorostasne gore žarke Afrike.

Planinarstvo povelo je prije nekoliko godina dr. Meyera na najviši vrh ekvatorijalne Afrike (Kilimandžaro 6000 m.), te nam je njegov smioni pothvat donio obilje po prirodnu geografiju velevažnih zapažanja.

Pokazalo se je naime, da prirodni zakoni jednak vladaju pod žarkim suncem ekvatorijalne Afrike kao i u gorama ledene Skandinavije, pa umjerene Tirolske. Raslinstvo, toplina, vjetrovi pa ledenici pokazali su i tu, da jednakovise o položaju tla iznad mora u Africi, kao i u Evropi.

Još jednu točku imadem spomenuti, gdje se geografija sastaje sa planinarstvom, a ta je u geografskoj obuci. Ne samo znanost nego takodjer i njeni pedagoški uporaba rado se oslanja o planinarstvo te se njime služi kao važnim odgojnim faktorom.

Kada se je geografija u školama bila otresla okova puste topografije i prevelikog statističkog balasta te je, upoznavši svoju glavnu zadaću, latila se posla, da gojenčetu prikaže živu sliku naše zemlje, a ne samo imena, gdje su u atlasu pripisana, pokazala se je potreba, da se u geografskoj obuci postupa onako, kao što su ostale prirodne discipline već i činile t. j. da se zornim promatranjem učeniku otvorí oko za shvaćanje geografskih pojava te da se iz vlastitog njegovog iskustva izvedu zakoni geografske nauke. Ovaj put, koji je u mlađem naraštaju probudio ljubav i oduševljenje za geografiju, jer na mjesto pustog bubanja stupila je zorna obuka, probudjujući u djaku živahni interes za predmete, koje je sada počeo tek razumijevati i shvaćati, doveo je i našu školu u dodir sa planinarstvom.

Danas se priredjuju učenicima ne samo kratkotrajni izleti u bližnju okolicu, nego se upriličuju pače i putovanja u odaljenije krajeve, koja po mjesec dana traju. Takove učeničke ekskurzije provadjavaju u nas u praksi potpisani a i profesor Franić, te su obojica u literarnim radnjama pokazali, koliku korist geografska obuka crpa iz tih izleta.

Geografija, bila u kojem mu dragu ruhu, nalazi u planinarstvu izdašne potpore za polučenje svojih ciljeva, planinarstvo pako dobiva od geografije temelj, kojim se uzdiže iznad vidika mode i običnog sporta te postaje uslužnim pomagačem znanosti i odgoja.

Komu je god u nas stalo do napredovanja opće naše naobrazbe, a napose geografske znanosti, poslužit će i napretku našega naroda, ako potpomogne planinarstvo.

Pozdrav Triglavu sa zagrebačkoga Sljemens.

dne 1. svibnja 1898.

I.

Uztrajmo, druzi, na Sljemens vrhu,
Još sat i dva još, suncu do zahoda,
Da pobro naš, kog još ne srete zgoda
Zriet Triglav otuda, uzrije želji svrhu.

Oko mu zahman sunca za visoka
Tražaše, kralj da slovinskih brjegova
Sine mu amo i kaže zbilju snovā:
Jedinstvo doma i jaza preo duboka.

Ali' što dan sparni u maglen čaj sakriva,
To sunce, prije no sadje da odpočiva
Ostaviv zviedzam svod, nam morda ukaže.

Za stalnu vjeru nam, kiem Savin sije
Razasjan suncem pās, a i gdje ga krije
Tma, s bratskiem kraji kraje bratske slaže.

II.

Kroz oblak tmast, prie no će zapast, sunce
Sjaj rujni proli, i kaže u grimizu
I Triglav-kralja i uza nj dugu u nizu
Do Mangart-diva velebne vrhunce;

A iza kralja i dvorjanâ mu divâ
Ko morska se pučina pruži, od zrakâ
Sunčanih sazdana!... Oj, još prie mraka
San željkovan nam svanuo java živa!

Sunaće blago, što nam ti ukaza.
Prie no nas sutan u krilo si zavi,
U dušah sja nam sjajem bez zalaza;

Ali' djeci našoj još se blaže objavi:
Što nam bje ruj večernji, zora jasna
I vedar dan nek bude njim do kasna!

Franjo Markorić.

Planinarstvo i botanika.

Napisao prof. dr. Antun Heinz.

Nazad nekoliko godina, kad se je radilo oko toga, da se u bijelome našem Zagrebu osnuje uz sveučilište botanički vrt kao odlično pomagalo kod obuke, kao javno obrazovalište za svakoga, koji ima živa mara za prirodu i prirodne nauke, napose za botaniku, koju s pravom nazvaše *scientia amabilis*, a ne manje i za hortikulturu, imao sam prilike da razgledam lijep broj stranih botaničkih vrtova. Puno sam toga tada pribilježio, među ostalim i neke

činjenice, iz kojih će čitalac lako moći razabrati, kako baš planinarstvo može da u velike posluži samoj znanstvenoj botanici i njezinim ciljevima. Spomenut će samo jednu stvarcu.

U bot. vrtu u Innsbrucku, a u još većoj mjeri u Monakovu, zape mi oko o prekrasno planinsko bilje, koje se razbujalo po onim od kamenja načinjenim humcima, a procvalo je cvjetovima najšarenijih boja i najrazličitijih oblika, da ga bijaše milina gledati. — Vidio sam rijetkih stvari, bilina, kojima je koljevka stajala na jedva pristupnim hridinama i liticama najviših planinskih gorostasa, na medu vječnoga snijega i leda, koji pokriva glavice naših Alpa, Pireneja i Kavkaza, Kordilera i Himalaje, itd., a evo ih sada zdravih i bujnih, uz sestrice svoje iz pitomih krajeva prigorskih ubavih ravnica, tisuće metara ispod prvotnih svojih postojbina. Znajući, kako je nučna stvar prikupiti ovaku bogatu kolekciju planinskog bilja, i kako se hoće, želimo li ga uzgajati u našim vrtovima, točnog poznavanja onih prirodnih prilika, kojima to bilje u planinama od pamтивјекa bijaše priviknulo, zapitao sam ljude, kojima su ta planinska djeca božice Flore na brizi, kako ju sakupiše i kako ju njeguju, da im tako krasno uspijevaju i napreduju. Evo što mi međ ostalim odgovoriše: »Velik dio bilja što ga vidite, ponajlepše i ponajrjeđe vrste, pribaše nam prijatelji prirode, naši planinari, na turističkim svojim izletima u naše i tuđe planine, a značajno je, da je jedan od njih bankir, drugi praktični lječnik, treći upravni činovnik, četvrti trgovac, peti industrijalac, šesti student prava itd. Da nemamo tih naših planinara, koji nalaze užitak u sabiranju planinskog bilja i u kulturi njegovoj, koja obseže već mnogo vrstu ili odliku, koji nam pored toga točno prikazuju prirodne prilike, u kojima njihove miljenice živu u onim nebotičnim visinama planinskim, mi se ne bismo mogli ponositi, da imamo (to vrijedi za monakovski bot. vrt) valjda najpodpuniju zbirku alpinskog bilja u Evropi, a njima imamo i puno da zahvalimo, što znamo, kako nam valja postupati, da udržimo i u ravnici našu planinsku djecu zdravu i čilu!!! Turisti dakle, ljudi najrazličitijeg zvanja i zanimanja, a većinom nestručnjaci, nebotanici, toliko su unapredili poznavanje planinskog bilja i njegova života, toliko su privrijedili na polju florističkome i bilinsko-biologiskome! Upozoriše me, kako zasluga planinara ne стоји само u tome, što sabiru i prinašaju planinskog bilja, nego i u tome, što na turama svojim prikupljaju i druge po nauku važne podatke. Oni savjesno bilježe staništa svojih miljenica, vertikalno rasprostranjenje njihovo, položaj i sastav tla, na kome živu, klimatičke prilike, doba cvatnje, eventualne takmace i druge neprijatelje, pomagala, kojima se brane od njih u borbi za opstanak, koja sveudilj bjesni i u najvišim planinama, gdje većina ljudi misli da vlada grobni mir. Jednom riječju, planinari mogu pribратi, a doista i pribiru, skupocjenu građu za različne grane znanstvene botanike, koja u njima s pravom vidi pregoce i sutrudnike svoje. Pa dok planinari evo ovako služe idealnim ciljevima znanosti, koja čučava prirodu, ne uživaju li istodobno užitaka, kojima je malo ravnih? Što ima ljepšega nego je boravak u prirodi, boravak u planinama? Ne raduje li ti se duša, kad gledaš oko sebe onaj šaren sag planinskoga cvijeća, i ljepši i nježniji nego ga je podobna savesni najvještija ruka ljudska

od svile i zlata? Segni za tūm cvijećem, savij kitu od njega, pa ju ponesi lju-beznici svojoj! Kako će ju milovati i dragati! Ta svojom si ju rukom ubrao na strmim klisurama vapna i granita, na rasklimanim hridinama dolomita, na ruševini ledeničkih morena, na rubu vječnog snijega i leda, u mrkim gudurama i ubavim alpinskim dolovima. Ponesi sa sobom tu kitu; a misliš li, da si dobro upamlio prilike, u kojima to cvijeće u planini žive, i da bi mu kod kuće mogao pružiti ono, što mu pruža planinsko tlo, gdje si ga ubrao, ponesi i čitavih bilina sa sobom, pak ih kušaj njegovati u bašći svojoj. Ako ti kultura uspije, nijesi li obilno nagraden za trud, koji si uložio u sabiranje toga planinskoga blaga? Svaki će ti dan pogled toga cvijeća dozvat u pamet one ure, što si ih u planinama sproveo, diveći se veličanstvu i krasoti njihovoj.

Braćo, planinari hrvatski! Ugledajte se u primjer starijih drugova svojih. Svaki je od vas i podoban i pozvan, da doprinese bar mrvicu na oltar znanosti. Kad pravite izlete, kad plazite po planinama, posvetite malo pažnje pojavima i živim i mrtvim objektima, koji vas putem susriče. Napose vas kao botaničar u prilog botaničke znanosti molim, da pripazite na našu floru. Ne čini ništa, ako je ne poznate. I kao nevježi zapet će ti oko sjegurno mnogo put o cvijetak ili biljku, koju ne vidiš na svakidašnjim šetnjama svojim. Uzmi jedan primjerak sa sobom, zabilježi nalazište i druge prilike, u kojima si ju našao. Tko zna, nijesi li bio sretne ruke, ubravši bilinu dosle nepoznatu, ili novu za našu floru, ili novu barem za floru onoga kraja, one planine, koju si obišao. A nauči si našoj poslužio, dok si nam, n. pr., samo rekao novo stanište za ovu ili onu planinkinju. Mi ćemo zahvalno primati take prinose, a uvjereni smo, da će ime mnogoga kršnoga planinara biti zabilježeno u historiji botaničkih izučavanja hrvatske nam domovine.

Kako je flora naših planina bogata, a dobranim dijelom još mršavo ispitana, jer mala četica stručnjaka nije mogla da pribere do sad sveukupnu građu — evo lijepe prilike i dičnim planinarima širom domovine, da nam doprinesu, svaki iz svoga kraja, po koje zrno. Čvrsto se usamo, da ćemo doskora, budući nas podupirali i planinari i svi prijatelji prirode, prikupiti moći potpunu građu, koju će prema današnjim zahtjevima znanosti stručjačka ruka složiti u lijepu cjelinu koja će se zvati «Flora Croatica». Quod deus bene vertat!

Družtvene viesti.

Glavna skupština hrvatskoga planinarskoga družtva obdržavana je 23. travnja u prostorijama „Grand Hotela“. Predsjedao je g. prof. Ivan Stožir, a prisustvovao dovoljan broj družtvenih članova. Nakon ovjerovljjenja zapisnika od posljednje skupštine, izvestio je tajnik g. D. Lihl o radu odborovu tečajem zadnje družtvene godine, te je skupština primila izvješće s odobrenjem na znanje. Blagajnik g. I. Exner izvestio je o gospodarstvenom poslovanju družtva.

Primitka imalo je for. 2382·69, izdatka for. 1128·43, ostatak iznaša for. 1254·26. Čista imovina 7706. — U ime revizionalnoga odbora izvestio je g. Josip Rusan, da su računi u redu pronadjeni, te je na predlog rev. odbora podieljen blagajniku absolvitorij.

Na predlog upr. odbora budu za tim promjenjene i upotpunjene neke ustanove družvenih pravila. Ponajglavnije promjene jesu: da ime družtva glasi »planinarsko družtvo«; da se prinos utemeljitelja povisi na 50 for., prinos redovitih članova na 3 for. (povišica od 1 for. služi kao predbrojnina za družveni list, što će ga izdavati odbor); nadalje da se ustroje družvene podružnice u svim važnijim mjestima Hrvatske i Slavonije, kako bi se sjedinjenim silama promicale turističke prilike u raznim krajevima domovine; napokon, da družtvo stupi u što tjesniju svezu sa pograničnim družtvima, osobito sa slovenskim plan. druztvom. Tečajem veoma živahne razprave izneseni i prihvaćeni su predlozi glede izdašnijih družvenih pogodovnosti na Sljemenu i glede stroge kontrole, da se ove pogodovnosti na štetu članova ne izrabe od nečlanova.

Za tim je odbornik prof. dr. Marković iznio u ime odbora sljedeće rezolucije:

Gledajući na primjer mnogih korporacija i družtava u Austro-Ugarskoj monarchiji, koja svetčanom prigodom ovogodišnjega jubileja Njegova Velicanstva osnivaju ili upotpunjuju mnoge kulturne podhvate, hrvatsko planinarsko družtvo u svojoj ovogodišnjoj glavnoj skupštini od dne 23. travnja odlučuje za veći provat svojega prosvjetnoga rada:

U okviru i smislu svojih pravila (§ 1.) izvesti nekoje podhvate. U tu svrhu stvara hrvatsko planinarsko družtvo u ovogodišnjoj svojoj glavnoj skupštini ove rezolucije. Odbor družtveni ima pospješno nastojati:

1. Da se naprave tako zvane »panorame«, najprije sa Sljemena, onda s drugih najljepših gorskih vidika naših, i sgordan naputak putni te higijenski za hrv. planinare.
2. Da družtvo u prilog svojih članova i svoga razvoja stupi u zamjeničnu svezu sa stranim pograničnim planinarskim družtvima i da u svom području svojim članovom pribavlja pogodnosti.
3. Da pribavi družtvu uz sto pogodnije uvjete nužni družveni lokal.
4. Da izradi naputak, kako bi družtvo uz njegovanje planinarstva radilo takodjer u prilog zdravstvenim, a najpice prirodoslovnim svrham, t. j. u prilog upoznavanju naše gorske Faune, Flore, i Gee, pak meteorologijskim, geografskim i folklorskim prilikama — potonjih n. pr. sabiranjem (goranskoga) pučkoga nazivlja prirodopisnoga ter hydro- i orografskoga.
5. Da u tu svrhu, pošto se u buduće življi razvoj našega planinarstva može očekivati poglavito od gojitelja prirodoznanstva, izradi zamolbu na profesore zagrebačkog sveučilišta, osobito filosof. fakulteta, da bi osnovali zakladu u svrhu planinarsko-prirodoznanstvenoga sudjelovanja sveučilištne mlađeži, najpače od prirodoznanstvene struke; zatim da ovakove zamolbe izradi na srednjoškolske profesorske sborove po zemlji, da bi slične zaklade osnovali u prilog svojih odrađujih učenika.
6. Da u tu svrhu zamoli profesorske i učiteljske sborove, da bi po svojih stručnjacih sto življe privodili zreliju učecu se mladež zanimanju za pla-

ninarstvo i za njegove recene prosvjetne zadatke, a za to bi planinarsko društvo takovoj mlađeži osobite planinarske pogodnosti podavalо ili nastojalo, da ih izhodi. 7. Da, pošto gojenje rečenih prirodopisnih zadaća može s vremenom potaknuti i ekonomskih koristi planinskim krajevom (većom upotrebom okolišne Faune, Flore i Gee), zamoljava i izhodi pogodnosti i podpore društву od imovnih občina ili od kr. zem. vlade. 8. Da, u prilog trajnom pobudjivanju mara za planinarstvo i njegove svrhe, izradi osnovu i priredi gradju za izdavanje društvenog lista te mu navlastito iz kruga hrvatskih profesora i učitelja prirodnih nauka pribavi što više stalnih suradnika. 9. Da, pošto se po primjeru slovenskih planinskih krajeva dade dobro sdružiti stan zvonarow uz crkvu ili crkvicu — čiji zvonik služi za pogledalište — na vrhu gore sa planinarskom sobicom, izhodi u mjerodavnih oblasti i u gorskih posjednika dozvolu ili pripomoć, da bi se ili prinapravila k takovu jur postojećemu stanu sobica planinarska ili da bi se sagradila crkvica zavjetna s kakvom za kraj znatnom uspomenom ter uz nju kućica za zvonara (lugaru) i za planinarsku sobicu.

Odbor se poziva, da sliedeću glavnu skupštinu izvesti o uspjehu svoga nastojanja o rečenih devet točaka.

U razpravi o rezolucijama izneseni su razni predlozi o promicanju planinarstva, a skupština prihvatala je uz rezolucije i sliedeće predloge: prof. dra. Mohorovičića glede sabiranja meteoroložkih podataka u družtv. podružnicama i glede podupiranja observatorijā; predlog g. J. Pasarića glede uredjenja puteva i izgledišta na Sv. Geri i na Risnjaku, glede sveze sa primorskim planinskim družtvom na Sušaku i zajedničkog promicanja turističkih interesa u Gorskem kotaru; predlog g. Hergule glede redovitog priredjivanja ekskurzija itd. Konačno izabran je novi upravni i nadzorni odbor, i to: a) upravni odbor: predsjednik: Miroslav grof Kulmer; podpredsjednici Milan Lenuci i Ivan Stožir; odbornici: Ivan Exner, Fran Folnegović, dr. Dragutin Gorjanović, dr. Antun Heinz, Dragutin Hirc, dr. Hinko Hranilović, Božidar Kukuljević, Dragutin Lihl, dr. Franjo Marković, Josip Pasarić; dr. Milan Šenoa, Josip Radković; nadzorni odbor: Rikard Flögl, Antun Hergula, Josip Rusan.

Pošto je time izcrpljen dnevni red, zaključi predsjednik skupštinu.

Iz sjednice hrvatskoga planinarskoga društva od 4. svibnja t. g. Promjenjena pravila podnjeti će se kr. zemalj. vladi na odobrenje. Stupa se u zajednicu sa planinarskim družtvima u Ljubljani, na Sušaku i u Osieku. Profesor dr. Lobmayer zamolit će se, da izradi zdravstveni naputak za planinare, lječničko društvo u Zagrebu naputak glede rada društvenoga u zdravstvene svrhe, a tako i hrvatsko naravoslovno društvo glede naputaka u prirodoznanstvenu svrhu. Kr. zemalj. vlada zamolit će se, da odredi sgodno, kako da nam se sačuvaju stari gradovi i gradine od propasti.

Čim budu pravila odobrena, ustrajat će društvo podružnice po Hrvatskoj i Slavoniji, da tako što više promakne društvene svrhe. Prof. dr. Marković predlaže nacrte podnesaka, kojima će društvo zamoljavati u raznih oblasti i korporacija podporu ili zagovor u prilog družtvu. Predlog prof. dra. Mohoro-

vičića glede osnivanja meteorologičkih postaja odgadja se na tako dugo, dok se ustroje podružnice. Društvo će se obratiti na upravu dobara knjeginje Thurn i Taxis s molbom, da do Risnjaka dade ukloniti neke putne zaprjeke, a na najvišu točku smjestiti željezne kuke.

Odbor zaključuje, da se od injeseca lipnja ima izdavati mjesecnik »Hrvatski Planinar«, da se prvi broj štampa u 1000 primjeraka, te bira za odgovornog urednika odbornika D. Hirca.

Tajnikom bude izabran D. Lihl, blagajnikom I. Exner, ekonomom I. Ratković.

Izlet na Sv. Geru. Prema zaključku odborske sjednice od 5. svibnja poduzet će planinarsko društvo 12. t. mj. izlet na Sv. Geru u Žumberku, najviši brieg u sjevernoj Hrvatskoj (1181 m.), gdje će se sastati sa pobratimskim planinarskim društvom iz Ljubljane, koje je tu zamisao u svom dopisu od 14. svibnja zanosna srca i objeručke prihvatio.

Isto društvo priobćuje, da će ukloniti ono drveće, koje sa Sv. Gere spriječava vidik na slovenske planine i da će učiniti sve, da taj izlet bude što zanimljiviji. Kako su u Žumberku krajevi prekrasni, ali žalivože slabo ili nikako poznati, kako je vidik sa Sv. Gere dalek, raznoličan i osobito poučan na Triglav i druge slovenske divove: stalne je nade, da će članovi planinarskoga društva radostna srca pohititi, da se razblažuju u ubavoj prirodi Žumberka, Uskočkih gora, i da upoznaju žumberački milokrvni narod.

Potanje ubavosti i upute o tom izletu priobći će se u zagreb. dnevnicima.

Primorsko planinarsko društvo na Sušaku priobćuje svojim dopisom od 11. svibnja, da se veseljem odaziva pozivu planin. društva u Zagrebu, da stupi s njime u što tjesniji saobraćaj u svrhu promicanja planinarstva, pak da će ga izvješćivati o svojim zabavama, podhvatuma itd. Ujedno obećaje, da će poziv na predplatu za »Hrvatski Planinar« razposlati svojim članovima i listu namaknuti što više predplatnika.

Izvješće o prošlogodišnjem radu toga pobratimskoga društva doneti ćemo u budućem broju.

Naše podružnice. Čim odobri kr. zem. vlada nova pravila, ustrajat će hrvatsko planinarsko društvo u Zagrebu po svim sgodnim mjestima kraljevine Hrvatske i Slavonije, naročito pak gdje se nalaze srednje i više pučke škole, »družvene podružnice.«

Upravni odbor planinarskoga društva moli već sada onu p. n. gg., koja primiše list, da se živom rieči zauzmu oko ustrojenja podružnice u svome mjestu i da joj pribave (kad budu pravila odobrena), što više članova. Posebna molba i potanji naputak dostaviti će se naknadno, dočim ćemo naputak za sabiranje planinarske gradje, što ga je napisao prof. dr. Milan Šenoa, doneti u budućem broju.

Podružnica moći će se konstituirati, čim 10 članova podpiše članovni arak.

Knjževna ocjena.

Od Save do Adrije. Putopisne crteže iz Bosne i Hercegovine. Napisao Julije Kempf.

Putopise i putopisne knjige voli naša mladež u velike, pogotovo pak onla, ako su pisani lakim, zanimljivim perom, a k tomu još ilustrovani, ako su vjerni i tačni iako ih je pisao pisac, kojemu je priroda dobrom znamicom. Takova je knjiga Julija Kempfa, koju je prije kratka vremena izdao naš revni pedag. knjiž. sbor, ukrasit je sa mnogo vjernih slika koje povećavaju cenu knjige.

G. Kempf poznat je kao pedagogijski pisac, ali nam je naročito milo, što je i putopisac i to putopisac, koji piše jednako zanimljivo za odrasle kao i za mladež, kojoj je već podao mnogo plodova svoga pera.

Sretan bi ja zamisao pisca, da se je uputio u Bosnu-Hercegovinu, da upozna mladež s ljetopama i prilikama ovih zemalja.

Na prvome mjestu daje pisac oris Bosne-Hercegovine, pa te onda vodi u Bosanski Brod, Drvenicu-Doboj, Maglaj-Žepče-Vranđuk, u Zenicu, i preko Lašve u Travnik. Opisujući

Travnik, putuje preko Karaule u Jajce, vodi te gradom, ūrobnom dolinom Vrbasa do slapa Plive, do milovidne okolice Jezera, pa onda u Sarajevo, koje opisuje veoma živo, kad zastrani do slapa Skakavca, pak do sarajevske biser-ljepote, Ilidže. Uz zanosno opisivanje čini se, da si i sam na izvoru Bosne, da slušaš kako joj voda ključa, kad ti dalje putujući prema Konjicu zaokupi svu dušu prirodnim svojim ljepotama Ivan-planinu. Željeznicom putuješ do Mostara, u središte junacke i krne Hercegovine, razblažujući se na izvoru Bune, pa se voziš uz Neretvu do Metkovića i zaploviš sinjim morem, preugodno se sjećajući daleka puta, ali puta, koji ti duše nije umorio, jer se tu reda slika u sliku, kraj za krajem, koji dušu obuzima, dok si knjigu i pročitao i zadovoljno je položio na svoj stol. Oprema je knjige ukusna, ilustracije su brojne i birane, i mi je svakomu, tko mladeži želi podati krepke i snažne hrane, препоручimo najtoplje. Cena je broširanoj knjizi str. 122. 50 ny., a u sjajnom uvezu 70 ny., i veoma je sgodna kao nagradna knjiga.

Raznice.

Riedak i osobit cvjet iz Zagrebačke gore. Godine 1846. dodje u Zagreb dr. Hugo Klinggräff, i sada živući njemački botaničar, gdje je boravio godinu i pô marljivo sabirući biline iz okolice zagrebačke. Prikupio je toliko gradje, da je g. 1861. u Linnéi napisao radnju »Die in der Umgebung von Agram in Croatién vor-kommenden Pflanzen«. Među velikim brojem bilina navodi i vrstu prekrasnog božura *Paeonia corallina* (Korallen-Bauerrose, Puthähnchen, Pfingstrose). Tu je bilinu Klinggräff ubrao i po-hranio u svom herbaru, što se sada čuva u botaničkom zavodu kr. sveučilišta.

Akoperem su pisci *Florae Croaticae* ovaj božur uvrstili u hrvatsku cvjetanu, to je Vukotinović o njegovoj postojbini ipak dvojio, kako to svjedoči opazka u Klinggräffovu herbaru, pa manjka u njegovoj, u Schlosserovoj i drugim bilinskim sbirkama sveučilišta. I tako se osobito ovoj krasnici kroz 50 godina zameo svaki trag do 9. svibnja t. g., kad ju nadje presv. gosp. Miroslav grof Kulmer sa glashenikom Nikolom Fallerom u Zagrebačkoj gori, u Šumskom kraju Veternicu, ponese je u svoj dvor u Šestinama, a N. Faller u Zagreb svomu prijatelju prof. dru. Langhoferu. Ovaj pohiti 12. pr. m. u goru i donese u botačnikl zavod nekoliko krasnih eksemplara, da se tu prepariraju i u širku spreme.

Najviši brieg domovine. Velebit je naša najveličanstvenija planina, duga 165 klm, a široka 14 klm. Na njoj su najviši bregovi i vrhovi do-

movine, najviše ceste i prohodi, najviša vrela i potoci, sela i selišta. Prije nekoliko godina učilo se u školama, da je na Velebitu najviši brieg sv. Brdo (1738 m.), kojega je poslije zamjenio Vaganski vrh (1756 m.), nu prvenstvo ide Velikog Malovana, koji se uzdiže 1760 m. visoko, a hita nebu pod oblake između Vaganskog vrha i Malog Malovana (1738 m.) Pod V. Malovanom ima i Bahje jezero. Na te divove otvara se najpoučljiviji vidik u Lici od sela Medika, u okolini kojega izvire rieka Lika.

Najveća spilja (pećina) nije u nas, kako se to sve do sada mislio, Samograd kod Perušića, koja je duga 760 m., a leži u velebitskom vrhu Grabovači, već je to Pčelina. Izvanredna ova pećina leži u vrhu Vranjači, u kosi Pavlovačkoj, kod mjesta Vrebca u Lici. Stručnjaci joj cene duljinu na 3000 (!) metara. Imu u njoj više dvorana, kamenica, podzemno jezero i divotnih prilika od sige ili kako vele Ličani od »mramora«, koji se »mramorje« od vode. Najdivotnija je prilika zastor od bielo-žute sige, koji će biti 10—12 m. dug i pun je nabora, koji su i na metar dugi. Iza ovoga zastora pružio se drugi. Glasoviti zastor u Postojnskoj špilji drže njegovom najljepšom satvorinom, a dug je 2 m., nu zastor u Pčelini nadmašuje ga širinom i brojem svojih nabora i Bog zna, ima li što takova gdje na svetu. Pčelina je dobila svoje ime odtuda, što nad »vratima« (ulazom) gnezde divlje pčele (*Chalicodoma muraria*), a gnezde u njoj i golubovi-dupljaši.